

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER
Dodiplomski univerzitetni študijski program Management

Diplomska naloga

ODNOS WTO DO REGIONALNIH TRGOVINSKIH
SPORAZUMOV

Mentor:

Izr.prof.dr. Vito Bobek

KOPER, 2006

MARUŠA PLEVNIK

POVZETEK

Svetovna trgovinska organizacija WTO izhaja iz sistema GATT in temelji na liberalizaciji svetovne trgovine, sproščanju carin in drugih trgovinskih ovir. Multilateralna pogajanja znotraj WTO predstavljajo okvir delovanja svetovne trgovine ter tvorijo odnose z regionalnimi trgovinskimi sporazumi. Regionalna trgovinska bloka EU in NAFTA predstavljata pomemben delež v globalni ekonomiji in s svojim delovanjem ustvarjata razmerja med regionalizmom in multilateralnim sistemom. Odnosi in razmerja so vsaj deloma urejeni na način in po postopkih, ki jih zato predvidevajo in ustvarjajo subjekti v svetovni trgovini.

Ključne besede: WTO, regionalni trgovinski sporazumi, multilateralna pogajanja, regionalizem, trgovinski bloki

ABSTRACT

As the GATT's replacement World Trade Organization WTO is promoting and securing the liberalization of much of world trade. WTO is an intergovernmental body set up to administer multilateral trade agreements relating to the reduction of tariffs and non-tariff barriers to trade. Regional trade blocks EU and NAFTA represent a significant part in the global economy and while operating they are creating relationships between regionalism and multilateral system. The relationships are at least partly defined by the principles created by the actors of the world's trade.

Key words: WTO, Regional Trade Agreements, Multilateral negotiations, Regionalism, Trade blocks

UDK 339.3: 061.1 WTO (043.2)

VSEBINA

1 Uvod	1
2 Svetovna trgovinska organizacija WTO	3
2.1 Zgodovinsko ozadje WTO	3
2.1.1 GATT	3
2.1.2 Ustanovitev WTO.....	4
2.2 Struktura WTO	7
2.3 Področja, ki jih ureja WTO	9
2.4 Temeljna načela WTO	9
2.5 Trgovinski spori in WTO	10
2.5.1 Telo za razreševanje trgovinskih sporov.....	12
2.5.2 Postopek reševanja trgovinskih sporov pred WTO	13
3 Regionalni trgovinski sporazumi	17
3.1 Splošna opredelitev regionalnih trgovinskih sporazumov	17
3.2 Vrste regionalnih trgovinskih sporazumov	18
3.3 Politični vidik regionalnih trgovinskih sporazumov	20
3.4 Prednosti in slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov	21
3.4.1 Prednosti regionalnih trgovinskih sporazumov.....	22
3.4.2 Slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov.....	23
4 EU in NAFTA	25
4.1 Evropska unija.....	25
4.1.1 Zgodovina EU	25
4.1.2 Evropski integracijski procesi	26
4.1.3 Institucije EU	28
4.2 NAFTA	31
4.2.1 Zgodovina in razvoj NAFTA	31
4.2.2 Splošno o sporazumu NAFTA	32
5 Odnos WTO do regionalnih trgovinskih sporazumov	35
5.1 Odnos WTO do regionalnih gospodarskih integracij	35
5.2 Vzpostavitev zunanjih carin.....	36
5.3 Gonilo regionalizma	37
5.4 Regionalizem in multilateralna pogajanja	38
6 Zaključek	41
Literatura	43
Viri	44

PONAZORILA

Slika 1.1 Struktura WTO	8
Tabela 2.1 Rast svetovne trgovine in svetovne proizvodnje v letih 1960–1990.....	3
Tabela 2.2 Rast števila članic WTO od ustanovitve do danes	6
Tabela 2.3 Reprezentativni podatki Svetovne trgovinske organizacije.....	6
Tabela 2.4 Faze postopka reševanja spora v WTO	15
Tabela 3.1 Stopnje mednarodnih regionalnih integracij	20

KRAJŠAVE

DSB	Dispute Settlement Body
DSU	Dispute Settlement Understanding
EU	European Union
EGS	Evropska gospodarska skupnost
ES	Evropska skupnost
ESJE	Evropska skupnost za jedrsko energijo
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GATS	General Agreement on Trade in Services
IMF	International Monetary Fund
ITO	International Trade Organization
MFN	Most Favoured Nation
NAFTA	North American Free Trade Agreement
OECD	Organizaton for Economic Cooperation and Development
OEEC	Organization for European Economic Cooperation
OZN	Organizacija združenih narodov
TRIPS	Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
WB	World Bank
WTO	World Trade Organization

1 UVOD

Drugo polovico 20. stoletja so zaznamovale velike spremembe na področju liberalizacije mednarodnega gospodarskega sodelovanja. Sprejetje Splošnega sporazuma o carinah in trgovini GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) leta 1947 vodi v proces liberalizacije svetovne trgovine, ki povezuje nacionalne trge na nivoju enotnega svetovnega trga.

Prav proces liberalizacije je sprožil začetek intenzivnih gospodarskih integracijskih procesov med državami. Tako je danes že skoraj vsaka država na svetu članica neke regionalne integracije, ali pa je v postopku priprave za vstop v integracijo. Regionalni trgovinski sporazumi se sklepajo med razvitimi državami (primer EU), državami v razvoju in tudi med državami na različnih gospodarskih razvojnih stopnjah (primer NAFTA).

Ureditev svetovne trgovine je predmet dolgoletnih pogajanj med vodilnimi gospodarskimi subjekti. Rezultat Urugvajskega kroga pogajanj predstavlja Svetovna trgovinska organizacija WTO, katere osnovna naloga je določanje mednarodnih trgovinskih pravil, nadzor njihovega izvajanja in urejanje sporov med članicami, pri čemer izhaja iz osnov sistema GATT. Tako tvori bistveni del današnje globalne ekonomije prav odnos WTO do regionalnih trgovinskih sporazumov. Med regionalnimi trgovinskimi sporazumi izstopata predvsem Evropska unija EU in Severnoameriški prostotrgovinski sporazum NAFTA, ki kot najmočnejša predstavnik dveh izmed treh svetovnih blokov, bistveno vplivata na razvoj svetovne trgovine.

Namen diplomske naloge je opredeliti in proučiti odnos WTO do regionalnih trgovinskih sporazumov s pomočjo primerov EU in NAFTA. Cilj je predstaviti institucionalni razvoj WTO, pojasniti osnovna načela in predstaviti njeno vlogo v liberalizaciji svetovne trgovine. Tekom naloge bom predstavila razmerja med WTO in regionalnimi trgovinskimi sporazumi s poudarkom na regionalizaciji, njenih stopnjah, prednostih in slabostih, ki jih ponuja. Pojasnila bom na kakšen način pravzaprav gospodarske integracije vplivajo na odnose urejevanja menjave med državami članicami ter glede na preostali svet. Ali vplivajo na ekonomičnost trgovanja z razlogom večje konkurence ali gre le za omogočanje lažjega uresničevanja in uveljavljanja skupnih političnih ciljev. Kakšne so prednosti in kakšne so slabosti teh sporazumov, predvsem pa na kakšen način so ti odnosi urejeni. Nenazadnje je pomembna predvsem celotna slika delovanja WTO v korelaciji z regionalnimi trgovinskimi sporazumi, tvorniki svetovne trgovine.

Pri pisanju izhajam iz večinoma pozitivno usmerjenega pristopa, na pomembnih točkah pa izpostavljam tudi kritična opažanja različnih avtorjev. Zaradi kompleksnosti obravnavane teme izpostavljam le ključne dejavnike, ki vplivajo na obravnavano temo in se tako izogibam preobilici podatkov, ki bi lahko zbrisali ugotovitve, nastale tekom

pisanja diplomske naloge. Večji del diplomske naloge temelji na obstoječi literaturi s področja regionalnih gospodarskih integracij in WTO. Da bi bili podatki v nalogi kar najbolj reprezentativni in ažurni, uporabljam tudi informacije, ki so na voljo na svetovnem spletu.

Vsebina diplomske naloge je razdeljena na štiri poglavja. V začetku se osredotočam na predstavitev WTO, njenega zgodovinskega ozadja vključno s povzetkom vsebine sistema GATT. Povzamem strukturo same organizacije, navedem področja v katerih se WTO udelejuje in temeljna načela, na katerih sloni celoten sistem. Obširneje predstavljam trgovinske spore v WTO, ki so osnova za nadaljnje raziskovanje odnosa WTO do regionalnih trgovinskih sporazumov. V tretjem poglavju podam osnovo regionalnim trgovinskim sporazumom in integracijam. Jih splošno opredelim, navedem vrste integracijskih faz, predstavim tudi politični vidik obstoja ter delovanja regionalnih trgovinskih sporazumov, pri čemer ne morem mimo prednosti in slabosti, ki jih le ti ponujajo. Četrto poglavje je namenjeno predstavitvi sporazumov EU ter NAFTA. Preko zgodovinskega ozadja in institucij predstavim temelje delovanja teh dveh sporazumov. Peto in hkrati zadnje poglavje je v celoti namenjeno opredelitvi odnosov med WTO in regionalnimi trgovinskimi sporazumi. V zaključku nazorno povzamem in kratko opišem ugotovitve nastale ob pisanju diplomske naloge.

2 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA WTO

2.1 Zgodovinsko ozadje WTO

Druga svetovna vojna je močno vplivala na svetovno gospodarstvo, ki je utrpelo ogromne izgube. Kljub neugodnim vojnim in povojnim razmeram so države uspele obnoviti svojo industrijo. Nove proizvodne zmogljivosti so kmalu začele proizvajati vedno večje količine proizvodov, ki so presegli potrebe domačega povpraševanja in omogočili nadaljnji razvoj zunanje trgovine.

Da bi države uspele uravnati svojo mednarodno menjavo, so začele uvajati omejitve uvoza in izvoza. Razmah palete protekcionističnih ukrepov je zahteval nujno ureditev svetovne trgovine. Države so najprej skušale ustanoviti Mednarodno trgovinsko organizacijo ITO, ki pa je zaradi prevelikih nestrinjanj med Združenimi državami Amerike in Sovjetsko zvezo propadla. Tako je torej propadla najprej ratifikacija »havanske listine«¹ in nato še ideja o ITO v okviru Združenih narodov.

Če si v ogledamo statistične podatke rasti svetovne trgovine in svetovne proizvodnje med leti 1960–1990, lahko ugotovimo, da je odstotek rasti svetovne trgovine v posameznih desetletjih povsod višji od odstotka rasti svetovne proizvodnje, kar med drugim nakazuje na pomembnost predhodne ureditve svetovnega trgovanja s pomočjo sklenitve Splošnega sporazuma o carinah in trgovini GATT.

Tabela 2.1 Rast svetovne trgovine in svetovne proizvodnje v letih 1960–1990 (povprečne letne stopnje rasti)

	1960–1970 (%)	1970–1980 (%)	1980–1990 (%)
Rast obsega svetovne trgovine	8,5	5	4
Rast obsega svetovne proizvodnje	6,7	4	2,5

Vir: Lanjouw (1995, 20)

2.1.1 GATT

Z namenom liberalizacije svetovne trgovine so posamezne države skušale najti začasno skupno rešitev, ki bi premostila težave, povezane s carinskimi in necarinskimi instrumenti omejevanja mednarodne trgovine. To pa je bil tudi glavni razlog za sklenitev sporazuma o ureditvi tega področja. Triindvajset držav je konec leta 1947 v Ženevi podpisalo začasni Sporazum o carinah in trgovini GATT, ki je stopil v veljavo s 1. januarjem leta 1948. Sporazum je bil namenjen predvsem regulaciji in odpravi

---

¹ V »havanski listini« je bila predlagana ustanovitev Mednarodne trgovinske organizacije, ki je poleg dela o trgovinski politiki vsebovala tudi določbe o zaposlenosti, gospodarski aktivnosti in razvoju, preoblikovanju in omejevanju poslovne prakse ter mednarodne blagovne sporazume (Lanjouw 1995, 19).

intervencionizma v svetovni trgovini. Sporazum GATT zajema štiri poglavja z 38 členi (Bobek 2002, 107-109):

Prvo poglavje (členi I–II) vsebuje klavzulo največje ugodnosti in koncesijske listine. Klavzula največje ugodnosti predvideva, da veljajo vse koncesije o carinah, plačilih in postopkih, sklenjene med dvema podpisnicama GATT, brezpogojno za vse druge podpisnice sporazuma. Izjeme so že sklenjeni preferencialni sporazumi, olajšave v maloobmejnem prometu ter bonitete v okviru carinskih zvez in con proste trgovine.

Drugo poglavje (členi III–XXIII) zajema določila o trgovinski politiki, ki vsebuje vse instrumente razen carin. Vsebuje klavzulo nacionalnega ravnanja, skladno s katero mora po plačilu carine država uvoznica omogočati enako obravnavanje tako domačega kot uvoženega blaga. Tretji člen prav tako vsebuje načelo svobodnega tranzita in pogoje za uvedbo protidumpinških in kompenzatornih cen. Carinska vrednost mora odražati dejansko vrednost uvoženega blaga, ne pa vrednost doma proizvedenih dobrin. Poseben pomen imajo določila o kvantitativnih omejitvah, ki bi jih morale članice v celoti ukiniti. Vendar so dovoljene tudi izjeme: ob pomanjkanju prehrabnih in drugih izdelkov bistvenega pomena za državo; ob kontroli kakovosti izdelkov za izvoz; pri zaščiti domače in kmetijske ter poljedelske proizvodnje; pri zaščiti plačilne bilance in gospodarskega razvoja.

Tretje poglavje (členi XXIV – XXXV) zajema procese ter stališča GATT do carinskih unij, »havanske listine«, izstopne klavzule itd. Tretje poglavje obravnava predvsem proceduralna vprašanja (izstop, pristop članic sporazuma, pogoje za izpolnjevanje prevzetih obveznosti, razmerje GATT do »havanske listine«, amandmaje itd.)

Četrto poglavje (členi XXXVI – XXXVIII) se nanaša na trgovino in gospodarski razvoj. Princip delovanja temelji na tem, da: razvite države ne smejo uvajati novih ne povečevati obstoječih uvoznih ovir za izdelke, ki so ali bodo posebno pomembni za države v razvoju (status quo); razvite države bodo stremele k zmanjšanju in ukinitvi obstoječih preprek; razvite države ne bodo uvajale novih fiskalnih ukrepov, ki bi omejevali naraščanje porabe primarnih izdelkov, ampak bodo stremele k zmanjševanju in ukinitvi takih ukrepov; razvite države bodo začele akcijo za pospeševanje izvoza in trgovine v državah v razvoju.

2.1.2 Ustanovitev WTO

WTO je bila ustanovljena s podpisom sporazuma o zaključku »Urugvajskega kroga pogajanj« v Marakešu 15.4.1994. V veljavo je stopila s 1.1.1995 ter nadomestila določbe sistema GATT. Odlikuje jo pravna osebnost in organizacijska navzočnost, ki je enakovredna Mednarodnemu denarnemu skladu IMF in Svetovni banki WB.

WTO predstavlja nadomestilo GATT, ki dopolnjuje GATT-ov neučinkovit sistem pogajalskih krogov. Pogajanja znotraj WTO potekajo na različnih ravneh in stopnjah.

Prav tako je odgovorna za uresničevanje sporazumov, doseženih in podpisanih ob koncu pogajanj v »Urugvajskem krogu«.

Sporazum o ustanovitvi WTO vsebuje 16 členov o institucionalni in proceduralni strukturi organizacije. Določila obveznosti držav članic se nahajajo v štirih aneksih:

- Aneks 1 – vsebuje sporazume o temeljnih obveznostih držav članic;
- Aneks 2 – vsebuje dogovor o pravilih in postopkih za reševanje sporov;
- Aneks 3 – vsebuje mehanizem za nadzor nad trgovinsko politiko;
- Aneks 4 – vsebuje plulateralne trgovinske sporazume.

Sporazumi v okviru prvih treh aneksov so opredeljeni kot multilateralni trgovinski sporazumi (Multilateral Trade Agreements) in so obvezni za vse podpisnice, članice WTO. Četrti pa je obvezen le za članice WTO, ki so ga sprejele.

Značilnosti WTO se prepletajo preko univerzalnosti organizacije, ki naj bi zagotavljala večjo pravno varnost v mednarodnih odnosih in uveljavljala učinkovit mehanizem reševanja mednarodnih trgovinskih sporov ter hkrati zagotavljala rast svetovne trgovine z blagom in storitvami. Reševanje mednarodnih trgovinskih sporov je določeno po postopku, na način in v rokih, ki jih za to predvidevajo pravila delovanja WTO. Čeprav naj bi se vse odločitve znotraj WTO dosegale z konsenzom, obstaja možnost, da WTO sprejema odločitve (to na osnovi GATT-a prej ni bilo mogoče), ki z večino glasov obvezujejo vse države članice tega sporazuma. Kriteriji za izpolnjevanje obveznosti držav so postavljeni strožje. Prav tako so natančneje določeni in bolj zavezujoči postopki notifikacije držav v zvezi z izvajanjem sporazumov (Bobek 2002, 125).

Proces pristopa k članstvu WTO bi lahko razdelili na štiri korake (WTO 2006):

- Država, ki se poteguje za članstvo, predstavi svojo gospodarsko in trgovinsko politiko, s katero bo sodelovala v organizaciji. To poročilo poda delovni skupini, ki se ukvarja s tem področjem.
- Ko delovna skupina pregleda poročilo in se z njim strinja, sledijo vzporedni bilateralni pogovori pristopne države z vsako posamezno državo članico. Tema teh pogajanj so carinske stopnje, vstopni pogoji na tuja tržišča in ostala trgovinska politika.
- Po končanih pogajanjih delovna skupina poda poročilo Konferenci ministrov ali Generalnemu svetu.
- Nato sledi glasovanje o pristopu nove članice. Za potrditev članice je potrebna dvotretjinska večina. Preden nastopi polnopravno članstvo je v nekaterih državah potrebna še ratifikacija poročila v parlamentu.

Tabela 2.2 Rast števila članic WTO od ustanovitve do danes

Leto	Število novih članic	Skupno število članic
1. januar 1995	76	76
1995	36	112
1996	16	128
1997	4	132
1998	1	133
1999	2	135
2000	5	140
2001	2	142
2002	2	144
2003	2	146
2004	2	148
2005	1	149

Vir: WTO (2006a)

S članicami je v WTO zajete preko 90% svetovne trgovine. Od 76 ustanovnih članic leta 1995, je članstvo naraslo na 148 članic leta 2004. Pridružile so se skoraj vse razvite in večina držav v razvoju (Rugman 2001, 3). Danes zajema 149 članic (Slovenija je postala polnopravna članica WTO 1. julija 1995), zaposluje 635 oseb in razpolaga s proračunom 175 milijonov švicarskih frankov. Reprezentativni podatki so strnjeni v Tabeli 2.3.

Tabela 2.3 Reprezentativni podatki Svetovne trgovinske organizacije

Lokacija	Ženeva, Švica
Ustanovljena	1. januarja 1995
S podpisom	Zaključka Urugvajskega kroga pogajanj (1986-94)
Članstvo	149 držav (na dan 11. december 2005)
Proračun	175 mio švicarskih frankov za leto 2006
Število zaposlenih	635
Generalni direktor	Pascal Lamy

Vir: WTO (2006b)

2.2 Struktura WTO

Jasno je, da struktura in spremljajoči predpisi omogočajo usklajeno delovanje vsake organizacije; tako je struktura WTO določena s IV. členom Sporazuma o WTO.

Vse odločitve WTO sprejema *Konferenca ministrov*. Seje ministrskih konferenc² potekajo najmanj enkrat na dve leti, odločitev o sledeči seji pa se sprejme ob koncu zasedanja trenutne. Potekajo skladno s pravili procedure WTO (Rules of Procedure for Sessions of the Ministerial Conference) za seje Ministrskih konferenc. Njihove odločitve so obligatorne narave in zadevajo vse države članice WTO. Konferenca ministrov lahko sprejema odločitve glede vseh stvari, ki so v okrilju katerega koli multilateralnega sporazuma.

Generalni svet vodi delovanje organizacije in sprejema odločitve v okviru smernic Ministrske konference. Je izvršni organ WTO. Sestavljajo ga stalni predstavniki vseh držav članic, ki se sestajajo na dva meseca, na željo Ministrske konference tudi pogosteje in zanjo sestavljajo poročila. Ima najširša pooblastila, da tekoče spremlja izvajanje sporazumov in aktov, ki sodijo v okvir WTO. Zato lahko obravnava vsa vprašanja mednarodne trgovine. Zajema telo za reševanje mednarodnih trgovinskih sporov (Dispute Settlement Body – DSB) v obliki vrhovne arbitraže, v okviru katerega delujejo ugotovitveni sveti (panels), skupine ekspertov (expert groups) ter stalno prizivno telo (Standing Appellate Body). Prav tako zajema Generalni svet tudi Telo za revizijo trgovinske politike posameznih članic (Trade Policy Review Body – TPRB).

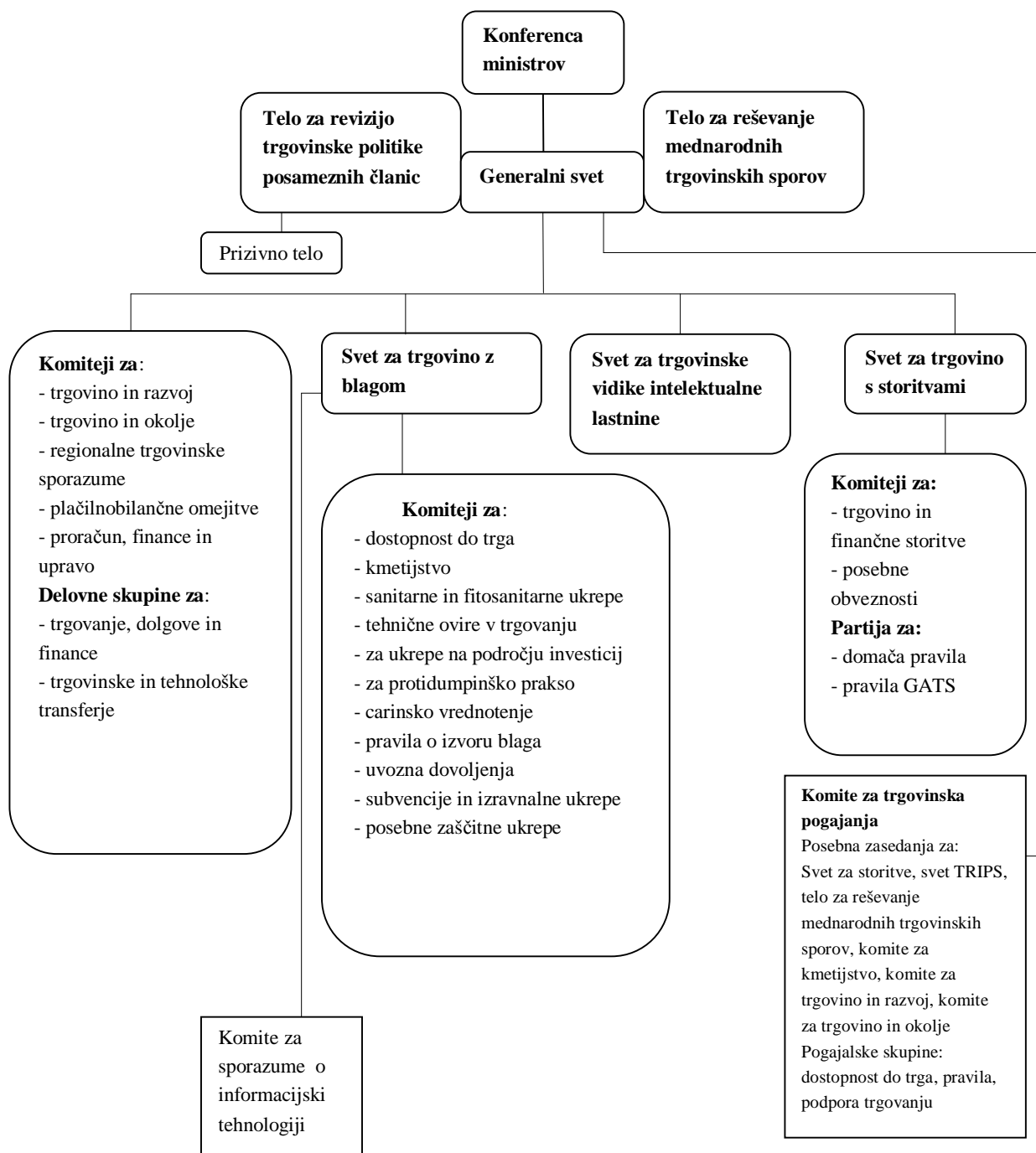
Pod vodstvom Generalnega sveta delujejo tudi Sveti, ki se nanašajo na področja delovanja WTO. Le ti so: Svet za trgovino z blagom, Svet za trgovinske vidike intelektualne lastnine, Svet za trgovino s storitvami. V okviru teh svetov pa delujejo različne komisije in komiteji.

Celotna struktura je podrobneje prikazana na Sliki 1.

---

² Do sedaj so bila ministrska srečanja v: Singapurju 1998, Ženevi 1998, Seattlu 1999, Dohi 2001, Kankunu 2003, Hong Kongu 2005. (WTO 2006c)

Slika 1.1 Struktura WTO

Vir: WTO (2006d)

2.3 Področja, ki jih ureja WTO

Sporazumi WTO so obsežni in zapleteni, so plod pogajanj med članicami, ki segajo v čas urugvajskega kroga pogajanj. S pomočjo teh sporazumov in pravil, članice WTO nediskriminatorno delujejo znotraj trgovinskega sistema, ki določa njihove pravice in dolžnosti. Področja, ki jih ureja WTO, so opredeljena v III in IV členu sporazuma WTO in pokrivajo širok spekter mednarodnih odnosov:

- Sporazum o blagu – GATT (The General Agreement on Tarrifs and Trade)³.
- Sporazum o storitvah – GATS (General Agreement on Trade in Services), temelji na naslednjih osnovnih pravilih: vse storitve so urejene z GATS; načelo MFN se nanaša na vse storitve (razen trenutnih izjem); nacionalna obravnava se nanaša na področja, kjer so bile sprejete obveze; transparentnost in pravila morajo biti objektivna in razumna; vzpodbujanje progresivne liberalizacije z nadaljnjimi pogajanjmi.
- Sporazum o intelektualni lastnini – TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) zajema ureditev področij avtorskih in drugih pravic, trgovskih znamk (vključno s storitvenimi znamkami), geografskih porekel, industrijskih dizajnov, patentov, licenc itd.
- Sporazum za reševanje sporov – DSU (Dispute Settlement Understanding).

2.4 Temeljna načela WTO

Temeljna načela WTO prevevajo pravzaprav vse sporazume sklenjene v okviru WTO. Temeljijo na sistemu največjih ugodnosti, nacionalni obravnavi, prizadevanju za čim svobodnejšo trgovino, predvidljivosti (načelo zaupanja) in prizadevanju za čim svobodnejšo konkurenco.

Sistem največjih ugodnosti (Most Favoured Nation – MFN) je klavzula, s katero vsaka pogodbeni stranka priznava svoji sopogodbenci, v določenem delu vzajemnih odnosov iste ugodnosti, kot jih je že dala (ali jih bo dala v prihodnosti), katerikoli tretji državi. Gre za izenačevanje obravnavanja tujih držav in njihovih gospodarskih subjektov ter za preprečevanje meddržavne gospodarske diskriminacije. Država koristnica največjih ugodnosti lahko zahteva, da se ji avtomatsko priznajo pravice, ki jih je država, ki je ponudila ugodnosti, priznala tretji državi s pogodbo ali kakim drugim nacionalnim predpisom. Ugodnosti se morajo priznati vedno in brezpogojno. Načelo največjih ugodnosti je torej pravni instrument, ki zagotavlja prepoved diskriminacije

---

³ Na tem mestu izpuščam razlago GATT, ker je že predhodno podrobneje predstavljen. Prav tako izpuščam opis Sporazuma za reševanje sporov, saj se nanj podrobneje osredotočam v nadaljevanju.

znotraj sistema. Temelji izhajajo iz sporazuma GATT, svoje osrednje mesto pa zavzemajo tudi v sistemu GATS in TRIPS.

Nacionalna obravnava zagotavlja tujim subjektom enak položaj, kot ga imajo domači subjekti. To načelo pomeni, da se morajo tuji in domači gospodarski subjekti, uvoženi in domači proizvodi, storitve in pravice intelektualne lastnine, obravnavati enako. Preprečuje torej diskriminacijo tujih izdelkov v primerjavi z domačimi.

S prizadevanji za čim *svobodnejšo trgovino* skuša WTO postopno zniževati trgovinske ovire v mednarodnem gospodarskem sodelovanju. Trgovinske ovire lahko delimo na carinske ali necarinske. Carine so javne davščine, ki jih pobira država za blago tujega ali domačega porekla, ki prekorači carinsko mejo, med necarinske ovire pa sodijo prepovedi uvoza in izvoza, kvote, subvencije, tehnične norme, zdravstveni in higienski predpisi itd.

Načeloma pravila WTO dopuščajo carine le kot instrument za uravnavanje zunanje trgovine. Le te je lažje nadzorovati in primerjati. Tarifne stopnje se tekom let postopoma sporazumno znižujejo. Odpiranje trga držav je načeloma koristno, vendar zahteva določeno pripravljenost in prilagojenost nacionalnega gospodarstva.

Iz vzroka stalnega zniževanja carin se države vse bolj poslužujejo necarinskih zaščitnih ukrepov. S tem zvišujejo konkurenčnost domačega blaga pred tujim (kar krši načelo nacionalne obravnave). WTO ne vsebuje splošne prepovedi necarinskih omejitev temveč le prepoved kvot. Tudi tu obstajajo izjeme, kot so:

- omejevanje uvoza za varstvo plačilne bilance države,
- omejevanje za primer pomanjkanja v državi,
- omejitev uvoza/izvoza za odpravljanje agrarnih in ribiških presežkov.

Načelo predvidljivosti oziroma načelo zaupanja pravi, da gospodarski subjekt, ki želi tržiti svoje proizvode, storitve ali pravice intelektualne lastnine na trgu druge države ve, kaj lahko pričakuje. Predvidljivost in stabilnost trgovinskih ovir zmanjšuje poslovna tveganja, ter povečuje naložbe oziroma prodajo v to državo. To pomeni, da države članice podatke o svoji zunanjetrgovinski politiki in praksi posredujejo javnosti in WTO.

Načelo prizadevanja za čim svobodnejšo konkurenco utemeljuje sistem pravil, ki zadevajo pravično in nemoteno konkurenco (Tratnik in Ferčič 2002, 76-82).

2.5 Trgovinski spori in WTO

WTO predstavlja temelj pravnega, institucionalnega in multilateralnega trgovinskega sistema. Preko vrste pravil, oblikovanih za pospeševanje in liberalizacijo trgovine med članicami, zagotavlja predvsem nediskriminatorne trgovinske odnose. Dejstvo je, da je v vsakem sistemu mehanizem pravil za urejanje sporov naravna in logična rešitev sistema. Poravnava sporov pred WTO je danes pogosta oblika reševanja

konfliktov, nastalih na področju svetovne trgovine. Nekako polovica vseh vloženih pritožb pa se v fazi posvetovanj, ki jih predvideva postopek urejanja mednarodnih trgovinskih sporov pred WTO, razreši ali opusti. Posvetovanja večinoma temeljijo na političnem ozadju, ki vleče svojo rdečo nit že iz vzpostavljene prakse GATT-a. Dejansko se že pojavljajo zahteve po povečani in dopoljeni strukturi tega mehanizma, ki bi tudi preko posredovanja tretje strani zmanjšala stroške formalnega izravnavanja sporov v WTO. Realnost pa kaže na to, da si države v kontekstu formalnih postopkov prizadevajo za neformalne rešitve. Torej ostajajo proceduralna vprašanja, ki izhajajo iz poravnave sporov, še vedno deloma odprta.

Implementacija WTO pri zaključnih sporih predstavlja potencialni problem njene prakse. Odraža se predvsem v prevzetem tveganju pri prenosu pravno zavezujočega postopka poravnave sporov v mednarodno trgovino.

Tendenca naraščajočih zapletenih pravnih primerov narašča sorazmerno z naraščanjem števila sporazumov. Celotno zadevo pa zapleta tudi možnost pritožbe Prizivnemu telesu WTO, ki povečuje pomen stvarnih dokazov in specifičnih pravnih argumentov. Na ta način se potencirajo časovni roki, nastajanja poročil porot in Prizivnega telesa. Prav tako tudi naraščajo stroški najemanja dodatnih domačih in tujih svetovalcev ter odvetnikov, ki so potrebni za izvajanje pravil sistema WTO. Ti stroški predstavljajo problem predvsem za revne države oziroma države v razvoju, ki jih v Ženevi predstavljajo le majhne delegacije. Posledično se države v razvoju usmerjajo v defenzivno politiko reševanja sporov bolj kot v ofenzivno.

Grady in Macmillan (1999) med drugim izpostavljata problem netransparentnosti sistema WTO. Za hitro in učinkovito reševanje sporov so ob uvedbi sistema z omejitvijo obravnave in postopkov le na uradnike, ki zastopajo posamezne države, želeli preprečiti zaostrovanje sporov. To pa povzroča cirkulacijo dokumentov povezanih z dejanskim sporom med neposrednimi strankami spora, ki izključuje informiranost ostalih članic sporazuma WTO.

Politizacija sistema poravnave sporov predstavlja naslednji problem. Poskusi povečevanja demokratizacije⁴ med vladami držav v razvoju ter njihovimi domačimi volivci, lahko zmanjšajo demokratizacijo med razvitimi državami ter državami v razvoju (Winham in Lanoszka 2001, 35). Tako se tudi poveča breme pravne obrambe za države v razvoju. Prav zato je v primerih demokratizacije pretirano vmešavanje Prizivnega telesa sporno.

Glavni pedsodek, ki ga povzroča WTO mehanizem za razreševanje trgovinskih sporov leži v prepričanju, da spodkopava domačo suverenost predvsem na področjih,

---

⁴Demokratičnost predstavlja voljo ljudi in v končnih učnikih nima vedno enakih interesov, kot jih izraža njihova vlada

kjer ima lahko trgovina škodljive vplive na družbo ali okolje. Zato je naloga članic sistema WTO, da ohranjajo domač konsenz pri podpori trgovinske liberalizacije.

Pravila WTO omogočajo državam članicam možnost uporabe multilateralnega sistema za poravnavo sporov namesto unilateralnih mehanizmov, kadar menijo, da druga članica WTO krši pravila trgovanja. Torej gre za stalne sporazumne procedure in spoštovanje razsodb. Za spore v WTO pa bi lahko rekli, da pravzaprav nastanejo zaradi prelomljenih obljub med članicami WTO.

Spor nastane, če se ena izmed držav članic WTO posluži sporne trgovinske politike ali stori kaj, kar je v nasprotju s sporazumom in je takšnega mnenja ena ali več članic WTO. Tudi tretja skupina držav lahko razglasi svoje interese v sporu ter uživa nekatere pravice.

Proces reševanja sporov v starem sistemu GATT je obstajal, vendar ni imel natančnih časovnih rokov. Odločbe je bilo lažje blokirati in veliko primerov se je vleklo v nedogled brez pravih rešitev. Urugvajski krog pogajanj je predstavil strukturiran proces z jasno definiranimi fazami procesa. Uvedel je večjo disciplino na področju časovnih rokov, v katerih naj bi bili spori rešeni. Prav tako je podal možnosti prilagoditve posameznih faz glede na predmet in naravo spora. Ta sporazum poudarja takojšnjo ureditev, ki je ključnega pomena, če želi WTO delovati učinkovito. Določa pomembne podrobnosti procesa in časovne roke, ki morajo biti upoštevani pri reševanju spora. Kadar spor poteka po ustaljenih rokih brez pritožb, celoten postopek traja približno eno leto (v primeru pritožb 15 mesecev). Dogovorjeni časovni roki so, kot že rečeno, fleksibilni predvsem v urgentnih primerih, ko je celotna zadeva deluje kolikor je le mogoče pospešeno.

Urugvajski krog pogajanj je omogočil stranki, ki je spor izgubila možnost, da blokira odločbo. V sistemu GATT je bilo mogoče odločbe doseči le s konsenzom, kar je pomenilo, da je vsak ugovor lahko oviral proces odločanja. Danes so odločbe sprejete avtomatsko razen v primerih zavrnitve odločbe, ko država, ki želi ugovarjati odločbi, z dejanskimi argumenti prepriča vse ostale članice WTO (vključno z nasprotno stranko spora), da postanejo istega mnenja.

Čeprav večina procesa spominja na sodni proces, je zaželeno, da je rešitev med toženimi strankami dosežena s kompromisom ali z dogovorom med strankami samimi, brez posredovanja. Prva faza postopka je torej posvetovanje med vladami prizadetih držav in tudi če je primer napredoval na druge faze postopka, še vedno obstaja možnost pomiritve in sporazumne rešitve spora.

2.5.1 Telo za razreševanje trgovinskih sporov

Telo za reševanje sporov je osrednji steber multilateralnega trgovinskega sistema in unikatni prispevek WTO k stabilnosti globalne ekonomije. Brez sredstva poravnave sporov bi bila pravila sistema WTO neučinkovita, ker ne bi mogla biti udejanjena v

praksi. Postopek WTO poudarja pravna pravila in vzpostavlja bolj varen in predvidljiv sistem trgovanja. Sistem temelji na jasno definiranih pravilih, z določenimi časovnimi roki za izvrševanje postopkov spora. Prve odločitve sprejema arbitražna, indosirane ali zavrjene pa so s strani članic WTO. Tudi pritožbe, ki temeljijo na razumnosti podanih argumentov so dovoljene.

Glavni namen ni podati rzsodbe, temveč poravnati spore preko konzultacij, če je to le mogoče. Do junija leta 2005 je 130 od 322 sporov doseglo popolni arbitražni postopek. Ostali so bili rešeni bodisi z opozorilom bodisi izven sodišča in so ostali v podaljšani posvetovalni fazi, nekateri celo od leta 1995.

Pod okriljem Telesa za reševanje trgovinskih sporov (DBS – Dispute Settlement Body) delujejo (WTO, 2006e):

- ugotovitveni sveti – (panels): ugotovitveni sveti so podobni navadnim sodiščem, z razliko, da so člani ugotovitvenih svetov navadno izbrani po posvetu s strankami spora. Le če se stranki spora o njih ne moreta sporazumeti, jih lahko določi generalni direktor WTO. Navadno so sestavljeni iz skupine treh (ali petih) ekspertov iz različnih držav, ki so dolžni proučiti in odločiti o tem, kdo ima prav in kdo ne. Poročilo ugotovitvenega sveta je posredovano DSB, ki lahko poročilo zavrne le s konsenzom. Člani so za vsak spor posebej izbrani iz stalnega seznama kvalificiranih kandidatov ali od drugod. Ti odločajo glede na njihovo individualno prepričanje in ne smejo prejemati navodil za odločanje s strani vlad.
- skupine ekspertov (expert review groups) in
- stalno prizivno telo (Standing Appellate Body): je imenovano s strani DSB in širše zastopa vrsto članic WTO. Člani prizivnega telesa imajo štiriletni mandat. Prav tako kot člani ugotovitvenih svetov tudi člani prizivnega telesa delujejo na osnovi individualnih prepričanj in se ne smejo pustiti manipulirati s strani vlad.

2.5.2 Postopek reševanja trgovinskih sporov pred WTO

Reševanje sporov je, kot že rečeno, naloga telesa za reševanje sporov DSB, ki zajema vse članice WTO. Ima izključno avtoriteto za ustanovitev ugotovitvenih svetov, ki odločajo o primeru spora. Prav tako ima možnost sprejemanja ali zavračanja ugotovitev teh svetov ali celo izidov pritožb. Nadzoruje implementacijo, vodenje in priporočila ter ima moč avtorizacije povračil, kadar se katera izmed držav članic ne podredi pravilom WTO (WTO 2006e).

Prva faza – posvetovanje (do 60 dni). Še preden države ukrepajo, so dolžne vzpostaviti dialog in poizkušati rešiti nestrinjanja brez posredovanja WTO. V primeru,

da jim to ne uspe, imajo možnost, da se obrnejo na generalnega direktorja WTO, ki je dolžan posredovati oziroma pomagati na kakršenkoli način.

Druga faza – arbitraža (do 45 dni za imenovanje članov ugotovitvenega sveta, šest mesecev za zasedanje arbitraže⁵). Če posvetovanje v prvi fazi ni bilo uspešno, lahko stran, ki je vložila pritožbo zahteva določitev arbitraže. Tožena država lahko ustavi ustanovitev arbitraže le enkrat in le v primeru, da se DSB predhodno še ni sestal. Z izjemo, ko gre za obojestransko privolitev v prekinitev ustanovitve arbitraže. Uradno arbitraža pomaga DSB s pravili in priporočili. DSB pa ima pravico do zavrnitve končnega poročila arbitraže s konsenzom in to odločitev je težko zavrniti. Ugotovitve arbitraže morajo temeljiti na sporazumih. Končno poročilo arbitraže mora biti posredovano strankam v sporu v načelnem roku šest mesecev. V urgentnih primerih, kadar gre za kvarljivo blago, je rok skrajšan na tri mesece.

Glavne faze potekanja procesa arbitraže, si sledijo v naslednjem zaporedju:

- *Pred prvim zaslišanjem* obe strani spora predstavita primer arbitraži v pisni obliki.
- *Prvo zaslišanje* – pritožba tožeče strani ter obramba. Na prvem zaslišanju stranke spora predstavijo predmet spora arbitraži. To lahko storijo tudi tiste države, ki imajo v konkretnem sporu upravičene interese in razloge.
- *Zavrnitve* – vpletene države predložijo v presojo pisne zavrnitve in dejanske ustne argumente na drugem srečanju arbitraže.
- *Strokovnost* – če ena izmed strank predstavi znanstveni ali tehnični razlog za spor, lahko arbitraža odredi posebne skupine ekspertov, ki zadevo analizirajo in predstavijo svetovalno poročilo.
- *Prvi osnutek* – arbitraža predloži opisno (dejansko in argumentirano) poročilo obema strankama spora, z možnostjo štirinajstdnevnega roka za pripombe. To poročilo ne zajema razsodbe in končnega sklepa.
- *Začasno poročilo* – arbitraža nato obema stranema poda začasno poročilo, ki zajema razsodbo in končni sklep. Stranki imata možnost zahtevati ponoven pregled v roku enega tedna.
- *Ponoven pregled* – rok ponovnega pregleda ne sme presegati štirinajst dni. Med tem časom lahko arbitraža zahteva ponovna srečanja obeh strank.

---

⁵ Lastnost delovanja ugotovitvenega sveta je arbitražnost, ki s svojo pravno podlago izraža razsojevanje v nesodnih sporih.

- *Končno poročilo* – končno poročilo je predloženo strankam tri tedne kasneje. Prav tako so o tem obveščene tudi vse države članice WTO. Če arbitražna ugotovi, da trgovinski spor krši pravila ali obveznosti sporazuma WTO, predlaga ukrepe ter način za izvedbo prilagoditve pravilom WTO.
- *Končni poročilo postane odločba WTO* – to poročilo postane odločba DSB v 60 dneh, razen če ni soglasne zavrnitve. Obe stranke se lahko pritožita in v nekaterih primerih se to tudi zgodi.

Tabela 2.4 Faze postopka reševanja spora v WTO

Faze postopka	Časovni rok, določen s pravili WTO
1. Posvetovanja	60 dni
2. Imenovanje članov arbitraže in zasedanje arbitraže	45 dni
3. Končno poročilo državam v sporu	6 mesecev
4. Končno poročilo članicam WTO	3 tedne
5. Telo WTO za reševanje sporov sprejme poročilo (če ni pritožb)	60 dni
6. Poročilo Pritožbenega telesa WTO (v primeru pritožbe)	60-90 dni
7. DSB sprejme poročilo Pritožbenega telesa	30 dni

Vir: WTO (2006e)

3 REGIONALNI TRGOVINSKI SPORAZUMI

Pomembnost mednarodnih ekonomskih integracij je dandanes dobro poznana. Predvsem zato, ker se tiče velike večine držav sveta in ker postaja neizogiben element v večini ekonomsko-političnih odločitev. Večina držav se skuša integrirati z drugimi, da bi dosegle boljše življenjske standarde in pospešile splošno gospodarsko rast ter si zagotovile širši in manj omejen dostop do tujih trgov. Stopnje uspešnosti integracij so od primera do primera drugačne. V ospredje vedno znova sili vsečna plat integracij, medtem ko se negativni učinki prepogosto zanemarjajo.

Zelo nazoren je prav primer Evropske unije, ki jo skušajo zaradi uspešnosti v svetovnem gospodarstvu posnemati tudi druge države sveta. Postaja vzor mednarodnih ekonomskih integracij. Ko na tem mestu govorim o regionalnih ekonomskih integracijah, jih predstavljam kot regionalne trgovinske sporazume.

3.1 Splošna opredelitev regionalnih trgovinskih sporazumov

Regionalne ekonomske integracije se v literaturi in praksi pojavljajo pod različnimi imeni in v različnih oblikah. Regionalna ekonomska integracija je pravzaprav poglobljanje ekonomske neodvisnosti znotraj geografskega območja s trgovanjem znotraj le tega, z neposrednimi tujimi investicijami ter usklajevanjem predpisov, standardov in poslovnih običajev. Regionalizem je torej politično gibanje za konstruiranje ali širjenje regionalnih trgovinskih organizacij ali združenj (Yeung, Perdakis and Kerr 1999, 17). Potemtakem so regionalni trgovinski sporazumi ena izmed posledic regionalizacije.

Mednarodni trgovinski sporazumi spadajo pod splošno opredelitev mednarodnih pogodb in sporazumov.

Meddržavne pogodbe običajno pojmujejo kot soglasje dveh ali več subjektov meddržavnega prava, s katerim ustanovijo, spremenijo ali ukinejo razmerja med temi subjekti. Mednarodne gospodarske pogodbe so v skladu s tem tiste meddržavne pogodbe, ki odražajo soglasje o gospodarskih odnosih najmanj med dvema suverenima državama (Bobek 2002, 97).

Pogodbe, ki urejajo večji kompleks gospodarskih vprašanj med dvema pogodbenima državama, imenujemo *trgovinske pogodbe*. Kadar te pogodbe urejajo samo posamezna vprašanja v zvezi s trgovino obeh držav, govorimo o *trgovinskem sporazumu* (Bobek 2002, 98).

Danes torej trgovinski sporazumi prevladujejo kot oblika mednarodnih gospodarskih pogodb, ki kratkoročno urejajo mednarodno trgovinsko menjavo ob periodičnem obnavljanju sporazuma.

Najvažnejši trgovinski sporazumi so (Bobek 2002, 99):

- sporazumi o blagovni menjavi,
- plačilni sporazumi,
- klirinški sporazumi,
- investicijski sporazumi ...

Regionalni trgovinski sporazumi so pogosto znani kot regionalni integracijski sporazumi. V svetu so industrijske države in države v razvoju pogosto članice regionalnih integracijskih sporazumov, veliko pa jih pripada več kot enemu sporazumu. Več kot ena tretjina svetovnega trgovanja poteka znotraj takšnih sporazumov. Sama struktura regionalnih sporazumov močno niha, vendar imajo vsi skupno točko v zmanjševanju trgovinskih ovir med državami članicami takšnih sporazumov.

3.2 Vrste regionalnih trgovinskih sporazumov

Regionalne trgovinske sporazume lahko razvrščamo glede na različne stopnje integracije, ki jih s svojo vsebino dosegajo. Poimovanje regionalnih trgovinskih sporazumov je od avtorja do avtorja različno, vsa pa so vsebinsko enakega pomena.

Skupna točka vsem trgovinskim sporazumom je načelo nediskriminacije kot osnova ekonomskega sodelovanja. Winters pojmuje regionalne trgovinske sporazume v okviru regionalnih trgovinskih organizacij, ki se raztezajo od ohlapnih sporazumov do natančno določenih. Razlikujejo se predvsem po stopnji institucionalizma. V večini regionalnih trgovinskih organizacij članice dovoljujejo drugim članicam enake pogoje oziroma prednosti pri trgovanju. Kljub temu, da je to področje težko strogo ločiti in razdeliti, so se razvile splošno priznane stopnje (Winters 1996, 6-10):

Območje prostega trgovanja (Free Trade Area – FTA) ustvarjajo regionalni trgovinski sporazumi, ki so odpravili medsebojne tržne omejitve med članicami za vse vrste dobrin. Članice lahko po drugi strani zadržijo svoje tržne omejitve za države, ki niso članice organizacije. Predvsem območje prostega trgovanja ne more obstajati brez porekla blaga. Neusklajenost tržnih omejitev organizacije navzven zahteva zelo natančen in skrben način nadzora nad uvozom v države članice. S tem mora biti zagotovljeno, da se ni mogoče izogniti uvoznim individualnim carinam. To je namreč mogoče v primeru, ko uvozni artikli vstopijo v območje prostega trgovanja v državi, ki ima najnižje uvozne carine. Nadzorno administrativno telo je običajni sestavni del tega sodelovanja.

Carinska unija (Customs Union – CU) ima podobne značilnosti kot območje prostega trgovanja, torej brez medsebojnih tržnih omejitev vendar z dodatkom, da imajo države članice skupno zunanjo trgovinsko politiko. To pomeni, da je celoten uvoz v države članice obravnavan enako, ne glede na to, v katero državo so ga uvozili. Carinska unija ima centralno administrativno telo, ki se ukvarja s koordinacijo, skrbi za

komuniciranje in sodelovanje z drugimi organizacijami, sporazumi ali tretjimi državami.

Skupni trg (Common Market – CM) vključuje značilnosti carinske unije, ob tem pa je omogočen oziroma dovoljen prost pretok kapitala in delovne sile. Usklajevanje davčnih predpisov in mnogih drugih domačih zakonov in predpisov je potrebno zato, da bi znotraj skupnega trga preprečili nastajanje nepravilnih in neželenih trgovinskih tokov oziroma, da bi ustvarili pravične pogoje za trgovanje in poslovanje v vseh državah članicah. Vloga centralnega administrativnega telesa je na skupnem trgu še toliko bolj pomembna, saj to skrbi za koordinacijo, pogajanje, morebitno arbitražo in interpretiranje sporazuma za vse članice.

Ekonomska unija (Economic Union – EU⁶) zahteva, v primerjavi s skupnim trgom, popolno usklajevanje vladnih izdatkov in nabave, kakor tudi koordiniranje in sodelovanje s centralnimi bankami posameznih držav članic. Monetarna unija (hkrati s skupno valuto) ni nujno potrebna, saj zadostuje že fiksiranje medsebojnih menjalnih tečajev posameznih valut, čeprav po drugi strani skupna valuta zniža stroške menjave valut in drugih stroškov, ki so s tem povezani.

Popolna ekonomska oz. politična unija (Political Union – PU) predstavlja najvišjo stopnjo integracije. Pojavi se v primeru, ko vso skupno ekonomsko področje postane ena država s skupno vlogo. Gre za popolno unificiranje ekonomskih politik.

Vpliv regionalnih trgovinskih integracij na nečlanice je odvisen od stopnje regionalne ekonomske integracije. Politika trgovanja je različna od stopnje do stopnje, toda kljub vsem razlikam v strukturi so vse oblike oziroma stopnje definirane kot preferenčni trgovinski sporazumi, kjer je uporabljena diskriminacija (po definiciji) proti nečlanicam. In čeprav to nasprotuje osnovnim načelom GATT in WTO, so vsi omenjeni preferenčni sporazumi pogojno dovoljeni glede na XXIV člen GATT.

V Tabeli 3.1 Jovanović predstavlja teoretične tipe mednarodnih ekonomskih integracijskih sporazumov. Ni pa nujno, da si stopnje integracije sledijo po tem vrstnem redu, saj ustanovitev katerekoli stopnje sloni na sporazumih med sodelujočimi državami. Spontane tržne integracije so navadno ustanovljene z dejanji mednarodnih organizacij, bank ali drugih finančnih institucij, medtem ko formalna institucionalna integracija zahteva uradne sporazume med vladami (s katerimi eliminirajo, izberejo ali prepovedo trgovanje ali mobilnost faktorjev v njihovih ekonomskih odnosih).

---

⁶ Ta kratica se za ekonomsko unijo sicer ne uporablja, saj je precej bolj pogosto uporabljena pri Evropski uniji (European Union – EU).

Tabela 3.1 Stopnje mednarodnih regionalnih integracij in njihove osnovne značilnosti

Politični ukrepi Stopnja integracije	Odprava carin in kvot	Skupna zunanja carinska tarifa	Mobilnost produkcijskih faktorjev	Harmonizacija ekonomskih politik	Popolna združitve ekonomskih politik
Prosto – trgovinsko območje	DA	NE	NE	NE	NE
Carinska unija	DA	DA	NE	NE	NE
Skupni trg	DA	DA	DA	NE	NE
Ekonomska (gospodarska unija)	DA	DA	DA	DA	NE
Popolna ekonomska unija	DA	DA	DA	DA	DA

Vir: Jovanović (1998,11)

3.3 Politični vidik regionalnih trgovinskih sporazumov

Na politični vidik regionalnih trgovinskih sporazumov je moč gledati z različnih zornih kotov. Na oblikovanje politik vplivajo različni dejavniki. Nacionalni, internacionalni in transnacionalni dejavniki delujejo tako na nacionalni ravni, kot na ravni regionalnih trgovinskih sporazumov. Na tem mestu zopet uvrščam regionalne trgovinske sporazume pod širši pojem ekonomskih integracij.

Vloga države glede na (neo)realistični vidik je v ospredju kot izredno pomemben dejavnik. Omejuje dejanske integracije na predvsem ekonomske vidike, ki se lahko vključujejo v različne sektorje integracije (del tega so prav regionalni trgovinski sporazumi). Zanimarja pa visoko politiko, nacionalno varnost in obrambo. Torej ostaja predmet pomembnejše politike na ravni nacionalne države, medtem ko transnacionalni dejavniki ostajajo na transnacionalni ravni in s tem ne ustvarjajo pomembnejših vplivov na oblikovanje nacionalne politike.

V nasprotju z (neo)realističnim vidikom pa (neo)funktionalistični vidik izraža neizogibno prepletanje procesov integracije iz ekonomskega v vse druge funkcionalne podsisteme družbe, pri čemer nikakor ne gre zanemariti politike. Tako lahko govorimo tudi o politični integraciji, ki pomeni izpostavljanje močnih transnacionalnih dejavnikov ter njihovih omrežij, ki pomembno vplivajo na posamezne nacionalne nedržavne dejavnike, kot tudi na transnacionalno oblikovanje politike.

Kot primer lahko navedem EU, saj imajo transnacionalni organi EU možnost avtonomne razlage norm EU, o katerih so se skupaj dogovorile države članice EU, pri čemer je takšna razlaga zavezujoča za nacionalne države (evropsko sodišče). Torej transnacionalne institucije EU nimajo vpliva le kot sredstvo prepričevanja v smislu moralne avtoritete, temveč tudi moč kot sredstvo sprejemanja zavezujočih odločitev ne glede na to da se navadno prizadeta stran s tem ne strinja. To pa je skladno s Parsonsovo klasično sociološko opredelitvijo razmejitve moči in vpliva (Adam, Markovič 2003, 224-225).

3.4 Prednosti in slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov

Prednosti in slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov temeljijo na kontroverznosti med regionalizmom in multilateralizmom. Torej predstavljajo odgovor držav na kombinacijo dveh glavnih elementov mednarodne ekonomije. Prvi predstavlja integracijo preko trgovanja, investicijskih tokov in trgovinskega usklajevanja, drugi pa tehnične in tehnološke spremembe ter inovacije, ki povzročajo globalizacijo in trgovinsko suverenost. Oba se pojavljata hkrati in povzročata vzajemen napredek.

Odnos med regionalizmom in multilateralnim sistemom proučujeta dve šoli. Ena verjame, da je regionalizem slab za globalno ekonomsko blaginjo, druga pa, da je regionalizem dober za globalno ekonomsko blaginjo na dolgi rok (Bhagwati 1994, 167).

Prva stran zagovarja mnenje, da je regionalizem grožnja multilateralnemu sistemu, ker predstavlja orodje v aktivnem sistemu diskriminatornega trgovanja in ker ustvarja protekcionistično naravnane trgovinske bloke. Tržišče regionalnih trgovinskih sporazumov zmanjšuje težnjo posameznih držav, da bi se regionalni trgovinski sporazumi širili ter sodelovali v multilateralnih pogajanjih. Obstaja možnost, da bo regionalizem povzročil razdelitev multilateralnega sistema, ter kot takšen ustvarjal porast števila bilateralnih sporazumov. Posledice tega čutijo predvsem države, ki niso članice tovrstnih sporazumov. Zagovorniki teorije, da je regionalizem negativen za svetovno gospodarstvo, ga predstavljajo kot nadomestilo za multilateralni pristop.

Druga stran, ki zagovarja regionalizem pa ugovarja s tezo, da je regionalizem nadomestna oblika liberalizacije trgovanja, ki v končnem učinku prinaša globalno blaginjo. Ob splošnem pogoju, da gre za razumne oblike trgovinskih sporazumov, ki ne povečujejo uporabe nadaljnjih omejitev za nečlane. Pravzaprav lahko regionalizem poskrbi za napredek multilateralne liberalizacije, ker skrbi za odpravljanje trgovinskih

omejitev med državami. V takšnem primeru torej regionalizem dopolnjuje smoter WTO, vendar ga ne nadomešča. Ob upoštevanju sedanje strukture in poteka trgovanja so pri regionalnih sporazumih učinki ustvarjanja trgovanja večji kot odvratanje od le tega, kar v končni fazi predstavlja splošno blaginjo. To je povsem pričakovano, saj je večina trgovinskih blokov nastajala med naravnimi trgovinskimi partnerji.

Regionalni trgovinski sporazumi, ki povzročajo odvratanje trgovanja, so kljub temu zaželeni in potrebni, saj ima odvratanje trgovanja negativne učinke le v primerih, ko učinkovite proizvajalce nadomeščajo manj učinkoviti. Ob tem se vedno znova pojavlja vprašanje multinacionalnih podjetij, pri katerih sta trgovanje in politika tesno povezana. S tem postajajo učinki odvratanja trgovanja skoraj neopazni, saj sta tako trgovanje kot investicijska politika zasnovani po popolnoma drugačnih kriterijih. Večina njihovega uvoza izhaja iz poslovnih enot v tujini, prav tako pa gre tudi večina izvoza v države, kjer tudi posedujejo svoje poslovne enote.

Regionalizem je vsekakor podvržen manipulacijam politike, dezinformacijam ter težnjam k dosežkom na kratek rok. Regionalizem in regionalni trgovinski sporazumi so zasnovani na sicer logičnih predpostavkah in teoriji, vendar se prava plat pokaže šele v praksi. V prid tej trditvi ponujata EU in NAFTA precej primerov, vendar več o tem v naslednjih poglavjih.

3.4.1 Prednosti regionalnih trgovinskih sporazumov

Prednosti regionalnih trgovinskih sporazumov se kažejo na različne načine. Na to nakazuje že samo dejstvo, da je njihova realizacija znotraj trgovinskih blokov bistveno hitrejša kot pri multilateralnih pogajanjih. Države, ki navadno sodelujejo v regionalnem trgovinskem sporazumu so navadno sosednje države s podobnimi interesi. Sporazumi so ustanovljeni predvsem z namenom promocije liberalizacije trgovanja ter omogočajo, da posamezna regionalna območja izkoristijo svoje konkurenčne prednosti in s tem učinkoviteje tekmujejo v svetovnem trgovanju.

V poznih sedemdesetih letih dvajsetega stoletja se je ekonomska rast v razvitih državah upočasnila, kar je povzročilo proračunske primanjkljaje, zmanjševanje ugodnosti v socialnih programih (uvedenih v tistem času) ter zviševanje stopnje nezaposlenosti. Tako se je pojavilo vprašanje kako do ponovne vzpostavitve ekonomske rasti. Odgovor tega problema leži v mednarodnem trgovanju, ki ga je nedvomno vzpodbudil sistem GATT s svojo težnjo zmanjševanja in postopnega ukinjanja carin. Rast notranje trgovine pa so vzpodbujali notranji trgi razvitih držav. Regionalni trgovinski bloki so očitno pomenili nova sredstva za izkoriščanje sposobnosti, ter za posamezno državo pomenijo gonilo razvoja.

Eden izmed razlogov za priljubljenost regionalnih trgovinskih sporazumov v poznih osemdesetih in devetdesetih letih dvajsetega stoletja je prav gotovo splošno

priznana zmota večine držav v razvoju, ki so uporabljale strategije uvoznih substitucij⁷. V samem začetku je ta ukrep sicer povečal ekonomsko rast, toda kakor hitro so bili domači trgi zadovoljni z izključno domačo proizvodnjo, se je ustavila ekonomska rast. Iz tega razloga so te države začele iskati načine za odpiranje svojih gospodarstev ter možnosti za vstop na večja tržišča. Pri tem pa so bili regionalni trgovinski sporazumi ena izmed možnosti in načinov za uresničitev teh potreb in želja, saj so vsaj delno poskrbeli za nadzorovan potek sprememb. Ob tem so jim pomoč pri vključevanju nudile mednarodne organizacije (npr. Mednarodni denarni sklad). To pa je pripeljalo do razmaha regionalnih trgovinskih sporazumov v devetdesetih letih (Yeung, Perdikis and Kerr 1999, 5).

Revolucija informacijske tehnologije je za podjetja, ki se ukvarjajo z mednarodnim trgovanjem, prinesla številne prednosti. Stroški informacij, ki so bistvenega pomena v mednarodnem trgovanju, so v zadnjih letih drastično padli. Zmanjšanje stroškov informacij je pripeljalo do odkrivanja in udejstvovanja na novih tržiščih, ki so bila prej preveč oddaljena.

Prednost regionalnih trgovinskih sporazumov pa leži predvsem v razmišljanju »večji kot si, močnejši si«. Torej je povezovanje na regionalnih področjih povezano tudi z obsegom trga, ki ga ustvarja neka regionalna integracija.

Regionalizem velja za najboljši kompromis med teoretično (in še neuresničeno) idejo o popolnoma prostem globalnem trgovanju ter protekcionizmom.

3.4.2 Slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov

Slabosti regionalnih trgovinskih sporazumov se kažejo v različnih primerih. Prva se kaže v odvrčanju trgovanja, ko se z odstranitvijo omejitev trgovanja znotraj sporazuma manj konkurenčnemu članu sporazuma omogoči, da izrine s tržišča bolj konkurenčnega nečlana sporazuma, za katerega še vedno veljajo zunanje omejitve. Tako se ustvarja nekonstruktivno tržišče z večinoma slabšimi proizvodi oziroma predmeti trgovanja. Stroški ter diskriminacija, ki s tem nastaja vodi v neučinkovitost trgovinskega sistema.

Liberalizacija med članicami regionalnih trgovinskih sporazumov povečuje tekmovalnost in konkurenčnost tudi med članicami. Ta konkurenčni boj sicer uspešnim članicam prinese blaginjo, medtem ko za ostale predstavlja problem z vidika stroškov prilagajanja. Le te se lahko stroškom prilagajanja izognejo s pomočjo lobiranja za uvozne omejitve. Kar zopet predstavlja odvrčanje od trgovanja.

Ustvarjanje trgovanja je povečano, kadar obstaja visoka stopnja prekrivanja menjave v ekonomski strukturi regionalnega trgovinskega sporazuma, višja kot je, večji je obseg mednarodnega in notranjega industrijskega trgovanja ter posledično ustvarjanje celotnega trgovanja. Nižja stopnja prekrivanja izkazuje večjo verjetnost odvrčanja od

---

⁷ Strategije uvoznih substitucij so izid protekcionistične zunanje trgovine, temeljijo na posnemanju – izkoriščanje dohodkov od izvoza za proizvodnjo dobrin, ki so se dotlej uvažale.

trgovanja. Visoka stopnja carin pred integracijo povzroča državam izven nje nedostopnost in nekonkurenčnost na trgih znotraj trgovinskega sporazuma.

Še vedno pa ostaja glavno vprašanje ali lahko regionalni trgovinski sporazumi sodelujejo pri tem, da učinkovito zmanjšajo omejitve med državami ter s tem vzpostavijo pomemben učinek liberalizacije na dolgi rok. Če temu ni tako, lahko postanejo protekcionistično usmerjeni in kot takšni bodo propadli.

4 EU IN NAFTA

Pomemben korak procesa ekonomskega integriranja na področju Evrope vsekakor predstavlja EU, na področju Severne Amerike pa NAFTA. To sta predstavnika dveh svetovnih blokov, ki ju nedvomno povezuje ekonomija ter skupni svobodni trgovinski prostor. Evropska unija predstavlja uspešnost ekonomskega integriranja, saj skušajo njenemu vzoru slediti številne druge regionalne integracije. Sporazum NAFTA pa predstavlja pomemben mejnik v globalni politiki, saj je najbolj napreden primer regionalne kooperacije, projekta, ki zajema dežele severa in juga, države, ki so glede gospodarske razvitosti na zelo različnih stopnjah.

Frederick M. Abbot v svojem delu o Severnoameriškem integracijskem režimu in njegovem impliciranju v svetovni trgovinski sistem, pravi naslednje:

EU in NAFTA, se bistveno razlikujeta v smislu odločanja na različnih ravneh. Odločanja sprejeta na podlagi regionalnih političnih institucij in odločanja na stopnji koordiniranja ekonomske politike vis-à-vis tretjih držav, se torej med tema dvema trgovinskima blokoma razlikujeta. Tako EU kot NAFTA sta usidrana v velike konkurenčne globalne ekonomije, oba sistema sta uzakonjena, članice obeh sporazumov pa si prizadevajo za demokratične politične institucije (2000, 169)⁸.

4.1 Evropska unija

4.1.1 Zgodovina EU

Temelji procesa združevanja Evrope segajo daleč v zgodovino. Prva omemba Evrope se pojavi v grški mitologiji⁹, Rimljani so ji zapustili latinsko tradicijo, temelje civilnega prava ter neizogibno - krščanstvo kot skupno religijo¹⁰.

Evropa je od leta 1550 do leta 1945 izbojevala 278 vojn. Toda konkretnije ideje o združevanju Evrope so se pojavile po 1. svetovni vojni, ko je bilo posledice vojne čutiti v vseh državah. Komunizem in fašizem, takrat prevladujoči ideologiji, sta dominirali nad federalistično. Kljub temu pa so leta 1922 v Parizu ustanovili Gospodarski in carinsko akcijski odbor, ki naj bi poglobljajal mednarodno sodelovanje med državami. Štiri leta kasneje, prav tako v Parizu, so ustanovili tudi Evropsko gospodarsko in carinsko unijo, ki je skrbela predvsem za izvedenska mnenja v primeru konfliktov med državami.

---

⁸ *Prevod M.P.*

⁹ Mit o Evropi. Zevs se je v podobi belega bika približal Evropi, mladi neizkušeni deklici, ki se je spustila v igro z njim, ter mu sedla na hrbet. Zevs je izkoristil njeno naivnost, ter se pognal v morje, ga preplaval in se s svojim plenom izkrca na obali nove dežele. Tam se je združil z njo, ki je s svojim imenom zaznamovala novo zemljo, Evropo.

¹⁰ Podpoglavja Zgodovina EU in Evropski integracijski procesi sta povzeta po Ješovnik 2000, 3-95.

Obdobje pred 2. svetovno vojno je zaznamoval Briandov memorandum, ki je zaživel v praksi preko Schumanove deklaracije, temelječi na: miru kot temeljni vrednoti ter cilju združene Evrope; sodelovanju med državami (politična odgovornost); posebni obravnavi Velike Britanije pri skupnih evropskih zadevah; postavitvi Nemčije v središče reševanja težav v Evropi (saj je predstavljala glavno nevarnost ogrožanja miru v Evropi).

Pred koncem 2. svetovne vojne, leta 1944, je devet odporniških gibanj podpisalo osnutek deklaracije o Evropskem odporniškem gibanju. S tem se je znova vzpostavila priložnost za uresničitev ideje o združeni Evropi v političnem in gospodarskem smislu. Leta 1947 so države Beneluksa uresničile idejo tesne gospodarske zveze.

Širši mednarodni dejavniki so povzročili nagel razvoj dogodkov v Evropi. Izražali so dolgoletno željo po združeni Evropi, ki je takrat videla vzor v gospodarski in politični uspešnosti ZDA. Obnavljanje povojne Evrope je vzpodbudila Amerika z Marshallovim načrtom in ustanovitvijo Organizacije za ekonomsko gospodarsko sodelovanje OEEC. OEEC je torej prva mednarodna ekonomska organizacija za sodelovanje med državami na gospodarskem področju. Pomemben dejavnik je bila tudi blokovska delitev Evrope, ki je ustvarjala nezavidljivo stanje (še posebej v Nemčiji).

4.1.2 Evropski integracijski procesi

Evropske integracijske procese druge polovice dvajsetega stoletja, lahko razdelimo na tri faze:

- Pariški sporazum o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo ESPJ (18.4.1951/52).
- Rimska pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti EGS in Evropske skupnosti za jedrsko energijo ESJE (25.3.1957).
- Maastrichtska Pogodba o Evropski uniji I (7.2.1992/93) in amsterdamske Pogodbe o Evropski uniji II (17.6.1997/99).

Najpomembnejša pogodba zadnjih petdesetih let prejšnjega stoletja je prav gotovo pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti EGS. Je temeljna, okvirna pogodba, ki poleg ustanovitve skupnega trga s carinsko unijo, vsebuje tudi splošne smernice za skupne politike in dopušča možnost, da države članice s splošnim soglasjem uvedejo nekatere nove skupne politike. Prav to je bil razlog, da sta bila Pariški in Rimski sporazum večkrat dopolnjena z različnimi amandmaji ter novimi pogodbami oziroma akti.

Ob ustanovitvi pogodbe ESPJ leta 1952 je Evropska skupnost za premog in jeklo zajemala šest držav članic, in sicer Belgijo, Francijo, Italijo, Luksemburg, Nizozemsko ter Nemčijo. Do leta 1995 se je skupnost razširila na petnajst članic.¹¹

Prvi krog širitve, je bil začet relativno pozno. Velika Britanija je predlagala ustanovitev evropskega prosto-carinskega prostora, temelječega na medsebojnem ukinjanju carin, medtem ko je odločanje o carinah do tretjih držav odvisno od lastne presoje posameznih članic, ne pa njihove skupne politike. Danska, Norveška, Islandija, Avstrija, Portugalska in Švica, ki se niso priključile ESPJ, so podprle britansko idejo, vendar se je oblikovanje Evropskega združenja za prosto trgovino EFTA¹² uresničilo šele leta 1960 v Stockholmu. Velika Britanija se je po napornih pogajanjih, ki so bila zaključena leta 1973 (v povezavi z Norveško, Dansko in Irsko), postala del ES.

Ustanovitev carinske unije julija leta 1968, pomeni prvo stopnjo gospodarske integracije. Prost pretok sedaj velja za vse izdelke, ki so na ozemlju držav članic ne glede na njihov izvor. Za države nečlanice se je uvedla skupna zunanja carinska tarifa, kar je pomenilo, da so članice izgubile svojo carinsko avtonomijo. Pogoj za uveljavljanje skupne carinske tarife pa je skupna trgovinska politika (Moussis 1999, 29-30).

Drugi krog širitev je potekal po vzpostavitvi demokratične oblasti v Grčiji, na Portugalskem in v Španiji v osemdesetih letih. Leta 1975 je prva za članstvo zaprosila Grčija, ki je leta 1980 postala deseta članica ES. Sledili sta jih Španija in Portugalska, ki sta zaradi zahtev na kmetijskem področju naleteli na večje pogajalske težave, vendar sta se leta 1986 prav tako pridružile ES.

S podpisom Maastrichtske pogodbe 7. februarja 1992 se je projekt enotnega evropskega trga razširil na druga področja, Evropska skupnost pa je dobila današnje ime Evropska unija.

Oblikovanje skupnega trga EU tako zajema vse blago in storitve, ki jih je moč ponuditi pod enakimi pogoji kot na notranjem trgu, in sicer zaradi predhodnega obstoja carinske unije na eni strani in postopnega približevanja gospodarskih politik držav članic na drugi strani. Prostemu pretoku blaga in storitev se v tej fazi pridružita še prosti pretok ljudi in kapitala. Glavni namen je torej nadgraditi enotni notranji trg s popolno gospodarsko unijo, ki naj bi ji kasneje sledila še politična unija. Svet EU je tako 22. decembra 1994 sprejel tri smernice, in sicer zaščito pred dumpinškim uvozom, zaščito pred subvencioniranimi uvozi iz držav nečlanic ter skupna uvozna pravila.

---

¹¹ ESPJ je prenehala veljati 23. julija 2002, ko naj bi se lastništvo sredstev ESPJ vrnilo državam, ki so nato prenesle sredstva na Evropsko skupnost in oblikovale skupni sklad za raziskovanje v sektorjih povezanih s premogovništvom in jeklarsko industrijo.

¹² Združenje EFTA so oblikovale Velika Britanija, Norveška, Švedska, Danska, Avstrija, Portugalska, Islandija in Švica, katerim se je kasneje pridružila še Finska.

Pogoje pristopa držav članic iz zahodne in srednje Evrope, je podrobneje opredelilo srečanje v Kopenhagenu leta 1993. Države pristopnice morajo:

- vzdrževati stabilnost demokratičnih institucij,
- spoštovati in zaščititi manjšine ter
- omogočati obstoj tržnega gospodarstva, ki je sposobno prenesti vse pritiske notranjega trga.

Leta 1995 so se pridružile še Avstrija, Švedska ter Finska. Tako je združena Evropa štela petnajst članic. S tem je nastal največji trg v razvitem svetu, s 370 milijoni prebivalcev.

Maastrichtska pogodba je podlaga ekonomski in monetarni uniji EMU, s ciljem oblikovanja skupne denarne politike, torej skupne valute, ki pa ni pogoj za obstoj monetarne unije, saj za to zadošča že fiksacija menjalnih tečajev. Realnost postane s 1. januarjem 2002, ko so evro bankovci in kovanci nadomestili nacionalne valute dvanajstih izmed petnajstih držav članic Evropske unije (Belgija, Nemčija, Francija, Španija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska ter Finska).

Amsterdamska pogodba, ki je stopila v veljavo maja 1999, je postavila temelje za oblikovanje politične integracije. Gospodarske in politične povezave med državami članicami vzpostavljajo potrebo po unificiranju negospodarskih politik, kot so notranje pravosodne ter zunanje politike.

Zadnja širitev EU je s 1. majem 2004 zajela še, Ciper, Češko Republiko, Estonijo, Litvo, Latvijo, Malto, Poljsko, Slovaško ter Slovenijo. V letu 2005 pa so se začela pogajanja Hrvaške, Turčije, Bolgarije in Romunije za vstop v EU, ki naj bi se petindvajseterici pridružile leta 2007. Za zagotovitev učinkovitega delovanja EU pa je potrebno zastaviti podrobnejši in natančnejši sistem za izvajanje odločitev. V ta namen so že 1. februarja 2003 določili nova pravila vodenja EU, njene institucije ter način njihovega delovanja, ki bodo v letu 2006 z novo evropsko ustavo nadomestila dosedanja, pod pogojem konsenza držav članic EU.

4.1.3 Institucije EU

Širitev Evropske unije je botrovala nastanku številnih institucij, ki so skrbele za dosledno in učinkovito izvajanje nalog v EU. Danes pod pojmom institucije EU delujejo (Evropa 2006):

Evropski parlament

Člani Evropskega parlamenta so voljeni v državah članicah za mandatno dobo petih let. Trenutno je v njem 732 poslancev iz petindvajsetih držav. Sestava parlamenta

temelji na političnih skupinah¹³, ki zastopajo interese državljanov EU. V njegovi domeni je zakonodajna pristojnost, ki si jo deli z Svetom Evropske unije. Izvaja demokratični nadzor nad vsemi institucijami EU, predvsem nad Komisijo EU. Pristojen je za odobritve in zavrnitve imenovanja komisarjev in ima pravico izreči nezaupnico Komisiji EU kot celoti. Skupaj s Svetom EU odloča tudi o proračunu EU (sprejema ali zavrača celotni proračun), s čimer vpliva na porabo sredstev EU. Demokratična legitimnost evropske zakonodaje temelji na dejstvu, da je Evropski parlament neposredno voljen organ.

Svet Evropske unije

Svet Evropske unije je temelj političnega odločanja v EU. Predstavniki so ministri posameznih držav članic. Vsaka država članica predseduje Svetu EU šest mesecev, nato se predsedstvo zamenja po sistemu rotacije. Naloge sveta so: izvrševati zakonodajno oblast v soodločanju z Evropskim parlamentom, zagotavljanje in usklajevanje ekonomskih politik držav članic; opredeljevanje in izvajanje skupne zunanje in varnostne politike na podlagi smernic; sklepanje mednarodnih pogodb med Skupnostjo oz. Unijo in eno ali več državami ali mednarodnimi organizacijami v imenu Skupnosti unije, zagotavljanje usklajenih aktivnosti držav članic z sprejemanjem ukrepov na področju policijskega in pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah; sprejemanje proračuna Skupnosti (v sodelovanju z Evropskim parlamentom). Za sprejetje zakonodaje večinoma zadošča kvalificirana večina, v nekaterih primerih pa zadošča že soglasje. Število glasov je razdeljeno glede na število prebivalcev v državi članici, vsak minister, ki predstavlja vlado svoje države, je odgovoren za svoja dejanja nacionalnemu parlamentu. S tem se zagotavlja demokratičnost delovanja sistema.

Evropska komisija

Evropska komisija je politično neodvisna institucija, ki zastopa interese ter pripravlja predloge zakonodajnih aktov EU. Ima izvršilno funkcijo in skrbi za izvajanje proračunske politike. Tesno se navezuje na Evropski parlament, saj ji le-ta lahko izglasuje nezaupnico. Komisija se udeležuje sej parlamenta na katerih zagovarja in utemeljuje svojo politiko. Prav tako je dolžna odgovarjati na pisna in ustna vprašanja poslancev. Evropska komisija deluje na podlagi osnovnih nalog, predlaganja zakonodaje Parlamentu in Svetu EU, upravljanja in izvajanja politik in proračuna EU, uveljavljanja evropske zakonodaje v povezavi s sodiščem EU, zastopanja EU na

---

¹³ Trenutno predstavljajo interese evropskih državljanov naslednje politične skupine: Skupina Evropska ljudska stranka (Krščanski demokrati) in Evropski demokrati; Skupina socialdemokratov v Evropskem parlamentu; Skupina zavezništva liberalcev in demokratov za Evropo; Skupina Zelenih/Evropske svobodne zveze; Konfederalna skupina Evropske združene levice – Zelene nordijske levice; Skupina neodvisnosti/demokracije; Skupina Združenje za Evropo narodov.

mednarodnem področju. Člani Komisije so dolžni delovati v interesu Unije kot celote in se ne smejo pustiti manipulirati s strani nacionalnih političnih prepričanj.

Evropski parlament, Svet evropske unije in Evropska komisija tvorijo institucionalni trikotnik, ki oblikuje politiko in zakone (direktive, odločbe, uredbe ...) Evropske unije. Načeloma je Komisija tista, ki predlaga nove zakone, sprejemata pa jih Svet in Parlament EU.

Sodišče evropskih skupnosti

Sodišče sestavlja 25 sodnikov, ki jih imenujejo vlade držav članic za mandat šestih let. Sodniki izvolijo predsednika med svojimi člani za dobo treh let. Sodišču pomaga 8 generalnih pravobranilcev. Njihova naloga je, da Sodišču pomagajo s pripravo sklepnih predlogov (obrazloženih predlogov odločb). Vendar Sodišče njihovim sklepnim predlogom ni dolžno slediti. Sodniki in generalni pravobranilci opravljajo dolžnost popolnoma nepristransko in neodvisno.

Upravo institucije (približno 1700 oseb) vodi sodni tajnik, ki opravlja funkcijo generalnega sekretarja in je podrejen predsedniku Sodišča. Uprava združuje različne službe, med drugimi prevajalsko službo, službo tolmačev, raziskovalno in dokumentacijsko službo, službo za informatiko ter knjižnico. Vsako sodišče ima svoje sodno tajništvo.

Sodišče Evropskih skupnosti predstavlja skupaj z nacionalnimi sodišči sodno oblast v EU. Glavna naloga Sodišča je enotna razlaga prava in odločanja o njegovi veljavnosti, ter nadziranje zakonitosti aktov Odgovarja na vprašanja nacionalnih sodišč, katerih vloga je bistvenega pomena, saj se prav v njih primarno izvaja evropska zakonodaja. Sestavljajo ga tri sodišča, Sodišče (ustanovljeno leta 1952), Sodišče prve stopnje (ustanovljeno leta 1988) in Sodišče za uslužbence (ustanovljeno leta 2004). Sodišče prve stopnje obravnava tožbe, ki so jih vložile države članice proti Komisiji in zoper določene akte Sveta, pa tudi tožbe, ki jih vložijo fizične ali pravne osebe zoper odločbe ali nedelovanje institucij Skupnosti (na primer tožba podjetja zoper odločbo Komisije, s katero mu je bila izrečena globa), ki se glasijo nanje ali jih neposredno in posamično zadevajo. Sodišče za uslužbence odloča o sporih med evropskimi institucijami in njihovimi uslužbenci.

Evropsko računsko sodišče

Naloga Evropskega računskega sodišča je neodvisno revidiranje zbiranja in porabe sredstev Evropske unije, ob tem pa tudi ocenjevanje, kako institucije EU to delo opravljajo. Sodišče pregleduje, ali so finančne transakcije pravilno zabeležene, zakonito in pravilno izvedene in vodene gospodarno, uspešno in učinkovito. Sodišče predstavi izsledke svojega dela z objavo ustreznih, objektivnih in pravočasnih poročil. Sodišče skuša pri svojem delu prispevati k izboljševanju finančnega poslovanja in

upravljanja sredstev Evropske unije na vseh ravneh in državljanom EU zagotoviti, da bodo sredstva Evropske unije čimbolj smotrno porabljena.

Evropski varuh človekovih pravic

Varuh človekovih pravic preiskuje pritožbe zaradi nedelovanja ali zlorab administracije ustanov in teles Evropske unije. Varuh človekovih pravic običajno vodi preiskave na osnovi pritožb, vendar jih lahko sproži tudi na lastno iniciativo.

Evropski nadzornik za varstvo podatkov

Evropskega nadzornika in namestnika nadzornika za varstvo podatkov nastavita Evropski parlament in Svet EU za obdobje petih let. Pri izvajanju svojih nalog morata delovati popolnoma neodvisno. Odgovorna sta za zagotavljanje osnovnih pravic in svobode ljudi, predvsem za njihove pravice do zasebnosti.

Kljub temu, da je poglavje namenjeno institucijam EU, naj omenim tudi organe EU, ki nedvomno prispevajo k nemotenem delu celotnega sistema EU. V okviru EU torej delujejo naslednji organi: Finančni organi (Evropska centralna banka ter Evropska investicijska banka znotraj katere deluje Evropski investicijski sklad), Posvetovalni organi (Evropski ekonomsko-socialni odbor ter Odbor regij), Medinstitucionalni organi (Urad za uradne objave Evropskih skupnosti, Evropska služba za izbor kadrov ter Evropska šola za upravo), Decentralizirani organi EU (Agencije Evropske skupnosti, Skupna zunanja in varnostna politika, Policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah).

4.2 NAFTA

4.2.1 Zgodovina in razvoj NAFTA

Zgodovina bilateralnih trgovinskih pogajanj za uvajanje svobodnejše trgovine med ZDA in Kanado sega na začetek 20. stoletja, vendar pogajanja niso obrodila sadu. Šele s koncem leta 1985 sta se državi uspeli sporazumeti o razširitvi trgovanja na osnovi prostotrgovinskega sporazuma. Tako so se v maju 1986 začela pogajanja o prostotrgovinskem sporazumu CUSTA (Canada - USA Trade Agreement). Sporazum je bil podpisan januarja 1988, v veljavo pa je stopil leto dni kasneje. Določal je ukinjanje carin in večine necarinskih ovir v časovnem obdobju desetih let.

Prav tako sta bilateralni trgovinski sporazum podpisali tudi ZDA in Mehika, ki pa je bil kasneje opuščen. Mehika je leta 1965 uvedla program »maquiladora« obratov, pri katerem so blago (večinoma komponente avtomobilov) iz ZDA začasno uvozili v Mehiko. Razlog je bila poceni delovna sila, ki je polproizvodom dodala vrednost in blago je bilo znova izvoženo v ZDA. Ta program je vzpodbudil trgovanje med državama in omogočal pretok investicij podjetij iz ZDA v Mehiko.

V začetku 80-tih let je Mehiko prizadela dolžniška kriza in je zanjo pomenila prelomno točko, ki je vodila k drastičnim spremembam v ekonomski politiki. Tako je Mehika leta 1985 samostojno znižala carine, odpravila številna dovoljenja in vladne cene (le te so v preteklosti zavirale pretočnost trgovanja), povečala vlogo privatnega trga ter znižala subvencije. Leto kasneje se je priključila sporazumu GATT ter podpisala tri bilateralne trgovinske sporazume z ZDA.

Kanada in Mehika sta si do začetka 90-tih let prizadevali za povečanje trgovinske povezave z ZDA, nista pa usmerjali pretirane pozornosti v krepitev medsebojne ekonomske povezave. Šele marca 1990 sta s podpisom desetih sporazumov o trgovinskih in netrgovinskih zadevah naredili prvi korak k večji ekonomski povezanosti.

Predlog za pogajanja o prostotrgovinskem območju z ZDA je leta 1990 po podpisu sporazuma CUSTA podal mehiški predsednik Carlos Salinas. Na ta način je vzpodbudil tudi Kanado, da se je pridružila pogajanjem. Tako so se junija 1991 v Torontu začela trilateralna pogajanja o severnoameriškem prostotrgovinskem območju NAFTA. Sporazum je stopil v veljavo s 1. januarjem 1994 (Kenda, Bobek 2003, 260).

4.2.2 Splošno o sporazumu NAFTA

Namen sporazuma NAFTA je vzpostavitev največjega območja proste trgovine na svetu (skoraj 380 milijonov potrošnikov), ki naj bi dolgoročno obsegalo vso zahodno poloblo; postopna odprava carin in vseh omejitev za prosti pretok kapitala ter storitev; uskladitev delovne zakonodaje in okoljskih standardov ter varovanje intelektualne lastnine.

Sporazum NAFTA temelji na štirih temeljnih načelih (Kenda, Bobek 2003, 261):

- odstranitev carinskih in necarinskih ovir trgovanja med Kanado, ZDA in Mehiko;
- enakopravno tretiranje blaga in storitev v vseh državah članicah, če je bilo to blago seveda proizvedeno na območju sporazuma;
- obveza o nevzpostavljanju novih ovir za trgovanje, potem ko bo sporazum stopil v veljavo;
- obveza, da nudijo članicam sporazuma enak preferencialni tretman, kot ga članica omogoči drugim nečlanicam.

Prostotrgovinska območja pravzaprav ne pomenijo popolnoma svobodnega trga, temveč omogočajo le svobodnejše trgovanje. So ključnega pomena pri preprečevanju nenadnih sprememb ekonomskih politik, ki bi lahko povečale diskriminacijo glede na članice sporazuma, ter jim vsilile nove protekcionistične trgovinske ovire.

Zanimivost sporazuma NAFTA izhaja iz tega, da še nikjer ni bil podpisan tovrsten sporazum, ki bi povezoval države na tako različnih stopnjah gospodarskega razvoja.

Prednosti, ki jih uživajo države članice, se izražajo preko nastanka ekonomskih koristi, nastajanja enotnih standardov, izboljšave mednarodnega položaja ter zavarovanja politične stabilnosti sodelujočih držav. Te prednosti znotraj sporazuma NAFTA pomenijo za njene članice naslednje. V vseh treh članicah se na račun povečane učinkovitosti dviguje življenjski standard, povečuje gospodarska rast, s tem potrošniki uživajo nižje cene, izvozna podjetja in industrijski sektor pa najdeta svoj prostor v prednosti širitve trga.

Poleg izboljšane trgovinske pozicije in nastanka pozitivnih ekonomskih učinkov je pomembna utrditev in izpopolnjenje mednarodnega položaja. Sporazum namreč omogoča vzpostavitev ravnovesja med trgovinskimi bloki, zlasti Evropskimi in Azijskimi. Predvsem pa so cilj sporazuma poenoteni standardi ter politična stabilnost, s čimer se odpravlja večinoma vse ovire za prosto gibanje blaga in investicij. Vpeljevanje pravil na področje investicij, vzpostavljanje zaščite intelektualne lastnine in na enotnih postopkih temelječe razreševanje medsebojnih sporov se deloma prekriva tudi z delovanjem sistema GATT in WTO.

Sporazum NAFTA vsebuje tudi posebno določilo o ustreznem obravnavanju podjetij članic («national treatment»), kadar ta poslujejo izven svoje nacionalne države (Kenda, Bobek 2003, 261).

Podjetja ZDA, Kanade in Mehike morajo torej pri poslovanju zunaj svojih držav uživati enako obravnavo kot podjetja države, v kateri poslujejo.

Sporazum rešuje probleme petih temeljnih področij (Kenda, Bobek 2003, 262):

- dostop na tržišče,
- pravila trgovanja z blagom,
- investicije in
- zaščito intelektualne lastnine.

5 ODNOS WTO DO REGIONALNIH TRGOVINSKIH SPORAZUMOV

Ali regionalne integracije vzpodbujajo razvoj svobodne svetovne trgovine, ali ustvarjajo trgovinske ovire, ali povečujejo možnosti za trgovinske spore med konkurenčnimi bloki? Ali predstavljajo temelj multilateralni trgovinski liberalizaciji, ali postajajo kamen spotike v razvoju svetovne trgovine? To so le osnovna vprašanja, ki se porajajo ob proučevanju odnosov WTO do regionalnih trgovinskih sporazumov.

Razvoj zunanje trgovine in pospeševanje konkurence je osnova vsake gospodarske rasti. Prav to je dobro vidno v povojni rasti svetovne proizvodnje, ki je z načrtno liberalizacijo mednarodnega trgovanja prispevala k rasti svetovne trgovine. Napredek je učinkoval na vse udeležence tega procesa, predvsem pa na srednje velika gospodarstva, ki so močno odvisna od mednarodnega trgovanja. Osnova leži v urejenosti svetovnega trgovanja s pomočjo pravil WTO in nediskriminatornega trgovinskega režima.

Ali bo svet z relativno malim številom regionalnih integracij povzročil vzpostavitev višjih ali nižjih zunanjih carin kot svet, sestavljen iz številnih posamičnih držav? Ali prisotnost regionalnih integracij vzpodbuja države, nečlanice tovrstnih sporazumov, da v prihodnosti bodisi vstopijo vanje bodisi ustvarijo nove integracije, ali kakorkoli vplivajo na njihovo zunanjo politiko? Vse to je v domeni odnosov med regionalnimi integracijskimi sporazumi in multilateralnimi trgovinskimi sporazumi v okviru pogajanj GATT/WTO.

5.1 Odnos WTO do regionalnih gospodarskih integracij

Delovanje regionalnih ekonomskih integracij v okviru pravil WTO ureja XXIV člen sporazuma GATT. Število carinskih unij in prostotrgovinskih območij je od ustanovitve tega sporazuma izjemno naraslo, ter tako danes predstavlja pomemben delež v svetovni trgovini. Člen temelji na treh pravilih:

- prepovedi protekcionalizma,
- popolni ukinitvi notranjih carin in zmanjšanju drugih restriktivnih instrumentov
- omejevanju trgovine (zajema dejansko vse trgovanje).

Vsebina XXIV člena GATT opredeljuje namen carinskih unij in prostotrgovinskih območij ali drugih začasnih sporazumov, ki je pospeševanje trgovanja med udeleženi območji in zmanjševanje drugih trgovinskih ovir.

Dajatve in druga pravila trgovanja v okviru carinske unije ne smejo biti večja ali bolj restriktivna, kot je bil splošni učinek teh dajatev držav pogodbenic do tretjih držav ali skupin držav pred ustanovitvijo takšne unije. Dajatve in druga pravila trgovanja znotraj prostotrgovinskega območja ne smejo biti večja ali bolj restriktivna, kot so jih predhodno uravnavala pravila na udeleženih območjih pred ustanovitvijo takšnega območja. Gre pravzaprav za prepoved uvajanja različnih dajatev in drugih pravil trgovanja znotraj prostotrgovinskih območij in navzven v carinskih unijah.

Vsi začasni sporazumi za ustanovitev carinske unije ali prostotrgovinskega območja morajo vsebovati plan in načrt izvedbe na temelju razumnega časovnega roka (ki naj ne bi presegal 10 let). Vsaka država pogodbenica tega sporazuma mora v primeru vstopa v carinsko unijo ali prostotrgovinsko območje o tem nemudoma obvestiti ostale pogodbenice in jim posredovati zahtevane informacije.

Carinska unija je torej skupno carinsko območje dveh ali več carinskih območij, pri čemer so ukinjene dajatve in druga restriktivna pravila trgovanja za trgovanje z proizvodi, katerih poreklo izhaja iz teh območij (izjeme določajo XI-XV in XX člen GATT). Enako velja za prostotrgovinska območja.

XXIV člen GATT predvideva tudi posebno obravnavo držav v razvoju, ki temelji na splošni preferencialni obravnavi z namenom pospeševanja trgovanja držav v razvoju. Regionalni ali globalni sporazumi vstopajo v odnose z najmanj razvitimi državami pogodbenicami tega sporazuma z namenom skupnega zmanjšanja ali ukinitve carin. Glede na posamezne sporazume s pogodbenicami pa tudi za zniževanje ali ukinitve necarinskih instrumentov za uvoz proizvodov med pogodbenicami. Vrednotenje dajatev in drugih pravil trgovanja temelji na splošnem vrednotenju povprečne ponderirane carinske stopnje in nadomestnih carinskih dajatev (OECD 2006).

Skladno z načeli WTO, regionalne gospodarske integracije torej ne ogrožajo svetovne trgovine, vse dokler so odprte svetu. Sledijo težnji postopnega zniževanja in ukinjanja trgovinskih ovir (zniževanje carinskih stopenj, odprava kvantitativnih omejitev ter necarinskih omejitev) proti tretjim državam z namenom liberalizacije svetovne trgovine, ob upoštevanju nediskriminacije oziroma pravila največje ugodnosti. WTO pa omogoča in dopušča stoodstotno prosto trgovino med državami članicami tovrstnih integracij.

5.2 Vzpostavitev zunanjih carin

Vzpostavitev zunanjih carin temelji na logičnih ponavljajočih vzajemnih pogajanjih med državami ali skupinami držav. Sodelovanje držav je vzpodbujeno z dejstvom, da kršitve sporazumov vodijo v trgovinske vojne, ki v vseh pogledih prinašajo le obilico neizogibnih stroškov.

Zniževanje trgovinskih ovir in s tem posledično višji svetovni prihodek je lahko rezultat dveh nasprotujočih si okoliščin, in sicer: Kadar obstaja en sam svetovni trgovinski blok, ki zajema vse države, torej je cel svet območje proste trgovine. Kadar so trgovinske politike plod več manjših neodvisnih držav, ki so tako majhne, da nimajo tržne moči in s tem nobenega razloga, da bi odklanjale globalno prosto trgovino. Med tema dvema ekstremnima okoliščinama pa trgovinski bloki za pospeševanje trgovanja uporabljajo zunanje carine (zmanjšujejo obseg trgovanja z namenom zviševanja cen izvoza ter z zmanjšanjem cen uvoza). Zmanjševanje celotnih svetovnih prihodkov je najbolj opazno v srednje velikih trgovinskih blokih. Vzrok za izgubo blaginje in

odvračanje od trgovanja je enakovredno razdeljena carinska stopnja med državami članicami in nečlanicami.

Ugotovitev, da je najslabše možno število obstoječih trgovinskih blokov tri, izhaja iz teorije zapornikove dileme. Vsak izmed teh blokov vzpostavlja zunanje carine in pogoje trgovanja sebi v prid, to pomeni v škodo ostalih udeležencev v svetovnem trgovanju.

Primeri iz prakse nakazujejo, da z rastjo posameznih regionalnih trgovinskih blokov narašča tudi število kršitev sporazumov. Temu posledično sledi teza, da regionalizem vzpodbuja in pospešuje možnosti za protekcionistično usmerjeno trgovino. Čeprav WTO izrecno prepoveduje povečevanje zunanjih carin in vzpostavljanje drugih trgovinskih ovir, njena pravila niso zasnovana dovolj strogo. Primer NAFTA – Mehika je leta 1995 skoraj podvojila višino dajatev za 503 uvozne produkte iz držav nečlanice sporazuma NAFTA, brez da bi kakorkoli kršila obveze sporazuma WTO. To dejstvo ustvarja vprašanja o dejanski učinkovitosti sistema WTO.

Zavedanje enostavne hipoteze, da regionalne integracije vodijo k protekcionizmu, je skladno z ugotovitvijo, da regionalne integracije zapirajo pot k liberalizaciji. Mnogo držav zato išče rešitev v regionalnih, multilateralnih ali celo enostranskih sporazumih, pri čemer ni jasno ali so multilateralni in enostranski sporazumi pod vplivom regionalnih integracij vzpodbujeni ali zavirani (OECD 2006).

5.3 Gonilo regionalizma

Proces regionalizacije posameznih področij je prevzel ime »domino regionalizem«. Domino regionalizem je pravzaprav učinek, ki ga ustvarja regionalizacija. Države izven regionalnih blokov so prisiljene podrediti svoje interese izključno zaradi moči, ki jo predstavljajo regionalni bloki v svetovni trgovini. Primer za to najdemo v EU. Tri skandinavske države, ki se niso strinjale z evropsko politiko, so kljub temu podlegle pritiskom ustanovitve skupnega notranjega trga. Razlog za to leži v tem, da so bile te tri države zapostavljene in nekonkurenčne proti državam članicam tega sporazuma. Tovrstni integracijski procesi so dobro vidni že v samem razvoju evropskega integracijskega procesa, ko so se države združevale z namenom izboljševanja gospodarskega položaja. Podoben proces se je odvijal tudi na področju sporazuma NAFTA, s to razliko, da so se tu združile države na precej različnih stopnjah gospodarske razvitosti.

Regionalni sporazumi torej predstavljajo odzivno desko v svetovnem trgovanju, po drugi strani pa predstavljajo oviro za države nečlanice tovrstnih sporazumov. Leta 2003 se je odprl prost dostop na trg EU za industrijske izdelke iz Mehike. Mehika odobrila preferencialno obravnavo za industrijske izdelke EU, vzporedno s tistimi, ki jih je podelila Kanadi in ZDA v okviru sporazuma NAFTA (Bobek, Živko 2002, 50-51). To pomeni, da so bile zopet zapostavljene države nečlanice teh sporazumov.

Posledice nečlanstva v teh sporazumih se izražajo preko spremembe trgovinskih tokov, ki jih ustvarjajo trgovinski bloki. S svojim obstojem regionalni sporazumi povzročajo zmanjševanje obsega uvoza in izvoza držav nečlanic. Kljub temu pa lahko države nečlanice s pomočjo teh sporazumov izboljšajo svoje politike, povečajo učinkovitost svojih podjetij in s tem dvigujejo prihodke. Konkurenčnost temelji na širokem notranjem trgu, ki podjetjem omogoča popolno izkoriščenje ekonomskih možnosti (na primer dve državi z dvema podjetjema v določenem sektorju izkoriščata svojo duopolno moč s tem, da vplivata na višino cen, ki jih postavljata za svoje produkte in s tem ustvarjata večje dobičke). Če regionalni sporazum poveča intenzivnost konkurence, lahko to povzroča zmanjšanje notranje učinkovitosti podjetij in poveča stopnje produktivnosti. Z rastjo konkurence je povečana možnost bankrotov podjetij in množičnih odpuščanj delavcev, po drugi strani pa je s tem vzpodbujena produktivnost dela in povečan pretok delovne sile med podjetji.

Odpri regionalizem temelji na prostem pretoku blaga, storitev in investicij. Razumemo ga lahko kot brezpogojno nediskriminatorno liberalizacijo (oz. koncentrirani unilateralizem) ali kot koncept odprtosti za vse države, ki želijo vstopiti v regionalno integracijo.

V praksi pa je mogoče opaziti, da to pogosto ne drži. NAFTA, ki temelji na osnovnih pravilih prostega pretoka blaga in investicij, je v preteklosti mnogokrat zavrnila poskuse pripojitev držav sporazumu. Razlog je predvsem ta, da nove potencialne članice niso izpolnjevale osnovnih pogojev. Izpolnjevanje pogojev za članstvo, je prav tako predstavljalo potencialni problem v EU. Na to nakazuje primer vstopa Velike Britanije, ki je bila zavrnjena kar trikrat – zaradi nasprotovanja Francije. EU postavlja pogoje pristopa (pravila o izvoru blaga, protidumpinški instrumenti, izključujoči sektorji ...), ki jih morajo države pristopnice izpolnjevati. Kljub temu pa je število njenih članic naraslo iz 6 na 25, seveda ob upoštevanju dejstva, da je šlo za gospodarsko bolj razvite države.

Ideja o popolni in brezpogojni možnosti pristopa držav v regionalne integracije je iluzorna. Odpiranje trgov severnih industrijskih držav sveta je torej bolj verjetno z učinkovitim sistemom pravil WTO ali z medsebojnimi sporazumi med EU, ZDA in Japonsko, kot tremi bloki svetovne trgovine. WTO del tega ureja s klavzulo največje ugodnosti. Na primer, če EU nudi Islandiji možnost za svobodno urejanje protidumpinških sporazumov, mora enako pravico nuditi tudi Gani (OECD 2006).

5.4 Regionalizem in multilateralna pogajanja

Različni krogi pogajanj znotraj GATT/WTO so nedvomno prispevali k liberalizaciji svetovne trgovine. To utemeljuje že sam podatek, da so uspeli znižati carine iz 40% na 5%.

Multilateralna pogajanja kot odgovor na regionalizem izhajajo iz tega, da države nečlanice z namenom in željo po vstopu v regionalne integracije, pospešujejo multilateralno liberalizacijo. Utemeljitev tega izvira že iz ustanovitve Evropske gospodarske skupnosti EGS leta 1957, ki je nastala tudi z namenom povečevanja pogajalske moči proti ZDA. EGS je kot regionalna integracija učinkoviteje uveljavljala svoje interese pri pogajanjih o liberalizaciji kmetijskega sektorja znotraj multilateralnih pogajanj, kot bi lahko to storile posamezne države.

Svet bi se verjetno hitreje razvijal v smeri svobodne trgovine, če bi regionalni trgovinski sporazumi pospeševali in vzpodbujali pogajanja. Koordinirane koalicije predstavnikov regionalnih trgovinskih sporazumov imajo nedvomno večjo pogajalsko moč, kot predstavniki posamičnih držav. Torej to nedvomno izpostavlja problem držav v razvoju, ki te pogajalske moči nimajo. Uspešna trgovinska pogajanja zahtevajo politično voljo in administrativni vložek. Jasno je, da so vprašanja v zvezi z uspešnim krogom pogajanj tesno vezana na stroške, ki ob tem nastajajo. Tako obstaja možnost, da bo regionalizem oslabil pripravljenost aktivnega sodelovanja EU in NAFTE v multilateralnem sistemu (OECD 2006).

Obstajajo območja, kjer je regionalna liberalizacija ali harmonizacija podobnih ali isto mislečih držav na določenih območjih mogoča, nemogoč pa je multilateralni napredek. Kljub temu pa ni moč zagotovo trditi, da je onemogočanje multilateralnega napredka pogojeno z regionalno liberalizacijo trgovine. Premalo je dokazov, ki bi utemeljili, ali regionalni trgovinski sporazumi pospešujejo, ali zavirajo pogajanja. Zato je tudi zaskrbljenost o tem, ali slabijo udeležbo drugih držav v procesih multilateralnih pogajanj, odveč.

6 ZAKLJUČEK

Oblikovanje odnosov med državami in skupinami držav v svetovnem trgovanju je v zadnjih nekaj desetletjih močno naraslo. S tem je postala ureditev tega področja zelo zahtevna naloga, ki jo je bilo potrebno podrobno urediti. Določbe sistema GATT o ureditvi svetovne trgovine so tekom razvoja liberalizacije postala okorna in kot takšna potrebna temeljite preнове. To spoznanje je botrovalo nastanku svetovne trgovinske organizacije WTO.

WTO s pomočjo mehanizma za reševanje trgovinskih sporov uravnava ravnovesje med akterji svetovne trgovine. Kljub očitkom netransparentnosti sistema in pretirane politizacije sistema, še vedno deluje po svojih osnovnih načelih največje ugodnosti (MFN), nacionalne obravnave, spodbujanja liberalizacije trgovine, predvidljivosti (načelo zaupanja) ter prizadevanju za svobodnejšo konkurenco.

Vzporedno z razvojem in liberalizacijo mednarodne trgovine je naraščalo tudi število regionalnih gospodarskih integracij. Za učinkovit svetovni trgovinski sistem, je potrebno konstantno spremljati razvoj dogodkov, ki nakazujejo na to, da postajajo tudi pravila WTO nezadostna, zato se nenehoma odvijajo pogajanja in sklepajo sporazumi, za čim učinkovitejšo in čim bolj liberalizirano svetovno trgovanje.

Številni regionalni integracijski procesi so po vsem svetu izoblikovali močne gospodarske tvorbe, ki pod okriljem regionalizma delujejo v današnjih globalnih trgovinskih odnosih, ki temeljijo na multilateralnem sistemu kot ga uvaja sporazum WTO.

Najpomembnejša predstavnika dveh svetovnih regionalnih blokov EU in NAFTA tvorita pomembno vlogo v multilateralnih pogajanjih. Njuno zgodovinsko ozadje, njuna struktura in značilnosti pričajo o vztrajnosti in želji po ustvarjanju blagostanja za prebivalstvo znotraj njunih meja. Torej je politika regionalizma usmerjena predvsem v:

- vzpodbujanje regionalnih trgovinskih sporazumov pri ustvarjanju trgovanja in izogibanje odvrčanju od trgovanja ter minimiziranje negativnih učinkov trgovanja za države v razvoju z vzpostavljanjem nizkih zunanjih carin;
- dovoljevanje globoke integracije vključno z nacionalno strukturo držav članic;
- ohranjanje učinkov liberalizacije navzven in ustvarjanje možnosti za liberalizacijo znotraj sporazumov;
- podporo gonilu regionalizma med državami članicami in svetovnim trgovinskim sistemom kot celoti.

Regionalizem se izraža na različne načine, v svojem bistvu pa izraža le željo skupine držav, da bi s skupnimi močmi pripomogle k blaginji svojih državljanov. Jasno je, da toliko, kolikor je ljudi na svetu, toliko mnenj obstaja o pravilnosti, nepravilnosti, korektnosti in spornosti današnjega trgovinskega sistema.

Svetovno trgovino si lahko predstavljamo kot veliko igralno polje, v katerem igralce predstavljajo regionalni bloki, WTO in posamezne neodvisne države (navadno države v razvoju). Pravila igre si konec koncev postavljajo sami s svojimi interesi in močjo udejstvovanja le teh, najsi je to v okrilju regionalizma ali multilateralnega sistema. Vsak si zase prilagaja pravila kolikor je to le mogoče, ter vsak izkorišča svoje potencialne in politične moči v procesih oblikovanja odnosov. Prav tako vsak v igro vpeljuje svoja sredstva z namenom povečevanja blaginje za svoje državljane (izpuščam vprašanje demokratičnosti odločitev). Želja po vstopu v igro svetovne trgovine (temelj gospodarskega razvoja in moči držav) je edina, ki popolnoma združuje interese igralcev.

Zdi pa se mi, da žal, svobodna svetovna trgovina v idealnem primeru samo enega, povsem enotnega globalnega trga, sama po sebi še ne zagotavlja pravičnega sveta. Da bi se zgodil takšen svet, se bodo po vsej verjetnosti morale vrednote, tako tistih, ki imajo preveč, kot tistih, ki imajo premalo, temeljito spremeniti. Morda je moč iskati upanje v odraščanju človeštva oziroma v postopnem nadomeščanju otroških želja (želje po bogastvu, oblasti, nezavedne želje po ponavljanju travmatičnih izkušenj in drugih primanjkljajev iz otroštva ...) z odraslimi, kakršne koli že te so.

LITERATURA

- Abbot, M. Frederick. 2000. The North American Integration Regime and its Implications for the World Trading System. *The EU, The WTO and the NAFTA. Towards a Common Law of international Trade*, ur. Weiler, J.H.H. New York: Oxford University Press.
- Adam, Frane in Makarovič Matej. 2003. Evropa, slovenska nacija in država. *Evropski izziv*, ur. Grafenauer, Niko, 183-251. Ljubljana: Nova revija.
- Bobek, Vito. 2002. *Doktrine in instrumenti mednarodne menjave*. Maribor: Univerza v Mariboru.
- Bobek, Vito in Živko, Tjaša 2002. *Poslovni vodnik po skupni zunanje trgovinski politiki Evropske unije*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
- Bhagwati, Jagdish. 1994. Regionalism and Multilateralism: an Overview. *Asia Pacific Regionalism: Readings in International Economic Relations*, ur. Garnaut R. in Drysdale P. Pymble: Harper Educational Publishing.
- Grady, Patrick in Macmillan K. 1999. *Dispute Settlement and a New Round. The WTO after Seattle*. Washington: Institute for International Economics.
- Ješovnik, Peter. 2000. *Evropska unija: zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe*. Koper: Visoka šola za management.
- Jovanović, Miroslav N. 1998. *International economic integration. Limits and prospects; II Edition*. London: Routledge.
- Kenda, Vladimir in Bobek, Vito. 2003. *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Univerza v Mariboru.
- Kerr, William A. in Nicholas Perdikis. 1995. *The Economics of International Business*. London: Chapman & Hall.
- Lanjouw, G.J. 1995. *International Trade Institutions*. New York: Longman Publishing.
- Moussis, Nicholas. 1999. *Evropska unija - pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana: Littera picta.
- Rugman, Alan M. 2001. *The World Trade Organization an the international political economy. The World Trade Organization in the New Global Economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Tratnik, Matjaž in Ferčič, Aleš 2002. *Mednarodno gospodarsko pravo*. Maribor: Pravna Fakulteta.
- Winham, Gilbert in A. Lanoszka.2001. Institutional development of the WTO. *The World Trade Organization in the New Global Economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Winters, L. Alan. 1996. *Regionalism versus Multilateralism. World Bank Policy Research Working Paper no. 1687*. Washington, D.C.: World Bank.

VIRI

- EUROPA. 2006. *Institucije EU*. [Http://www.europa.eu.int//index_sl.htm](http://www.europa.eu.int//index_sl.htm) (2.3.2006)
- NAFTA. 2006. *About the NAFTA secretariat*. [Http://www.nafta-sec-alena.org/DefaultSite/index_e.aspx](http://www.nafta-sec-alena.org/DefaultSite/index_e.aspx) (2.1.2006)
- OECD. 2006. *RIAs by OECD. Trade blocs*. [Http://www.oecd.org/dataoecd/39/37/1923431.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/39/37/1923431.pdf) (9.3.2006)
- WTO. 2006. *Agreement establishing world trade organization*. [Http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf](http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf) (30.1.2006)
- WTO. 2006a. *Understanding WTO. Membership, alliances bureaucracy*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm) (15.2.2006)
- WTO. 2006b. *The WTO. Fact file*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm) (2.1.2006)
- WTO. 2006c. *Ministerial Conferences on the WTO website*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm) (18.2.2006)
- WTO. 2006d. *Understanding the WTO. Organization Chart*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm) (6.1.2006)
- WTO. 2006e. *Settling disputes*. http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm (21.2.2006)